

6

રોકડ પ્રવાહ પત્રક (Cash Flow Statement)

1. પ્રસ્તાવના	6. કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
2. પારિબાધિક શરૂઆતો અર્થ	7. રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
3. રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિઓનું વર્ગીકરણ	8. નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
4. વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ	— સ્વાચ્છાય
5. રોકડ પ્રવાહ પત્રક	

1. પ્રસ્તાવના (Introduction)

નાણાકીય હિસાબોમાં નફા-નુકસાનનું પત્રક અને પાકા સરવૈયાનો સમાવેશ થાય છે. આ બંને પત્રકો નિર્ધારિત હેતુઓ માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે. તેમને તૈયાર કરવાની પદ્ધતિ પણ પૂર્વનિર્ધારિત છે. આ પત્રકો વેપારી ધોરણે તૈયાર કરવામાં આવે છે. જેમાં ખરેખર થ્યેલ ખર્ચાઓ અને ખરેખર ઉપાંશો (જે-તે વર્ષની - પછી તે રોકડમાં ચૂકવાઈ હોય અથવા ન ચૂકવાઈ હોય, રોકડમાં મળી હોય અથવા ન મળી હોય) નફા-નુકસાનના પત્રકમાં નોંધવામાં આવે છે. નફા-નુકસાનના પત્રકમાં મહેસૂલી ખર્ચાઓ અને મહેસૂલી ઉપાંશો દર્શાવવામાં આવે છે. પાકા સરવૈયાના પત્રકમાં ઇક્વિટી-જવાબદારી અને મિલકતો અંગેની માહિતી આપવામાં આવે છે.

ટૂકમાં વેપારી ધોરણે તૈયાર થ્યેલ નફા-નુકસાનનું પત્રક ધંધાની નફાકારકતા દર્શાવે છે. પાકું સરવૈયું ધંધાની આર્થિક સંધરતાની જાણકારી આપે છે.

નાણાકીય હિસાબોનાં અંગ તરીકે નફા-નુકસાનના પત્રક અને પાકા સરવૈયા ઉપરાંત રોકડ પ્રવાહ પત્રકનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. ધંધાની તમામ મિલકતોમાં રોકડ પ્રથમ નંબરની પ્રવાહી મિલકત છે. રોકડનું રોકાણ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી રોકડ કોઈ પણ પ્રકારનું વળતર - કમાણીનું સર્જન કરતી નથી. દા.ત. તમારી પાસે ₹ 1,00,000 છે અને તેને 1 વર્ષ માટે તિજોરીમાં રાખી મુક્કો તો તેમને કોઈ વળતર મળશે નહિ. પણ આ ₹ 1,00,000ને બેન્ક ડિપોઝિટમાં, શેરમાં કે ડિબેન્ચરમાં અથવા કોઈ પણ જગ્યાએ રોકવામાં આવે તો તે વ્યાજ-ડિવિડન્ડ કે નફાનું સર્જન કરે છે. તેથી રોકડનું રોકાણ વળતર-કમાણીનાં સર્જન માટે અનિવાર્ય છે.

ધંધામાં રોકડ ક્યા પ્રાપ્તિસ્થાન દ્વારા પ્રાપ્ત થઈ છે - અને રોકડ ક્યાં રોકવામાં આવી છે - આ બંને બાબતો ખૂબ જ મહત્વ ધરાવે છે. ધંધામાં રોકડ યોગ્ય પ્રાપ્તિસ્થાન દ્વારા પ્રાપ્ત કરીને યોગ્ય સ્થાને રોકવામાં આવે તે ઇચ્છનીય છે. આ અંગેની માહિતી નફા-નુકસાનનું પત્રક અને પાકું સરવૈયું દર્શાવતું નથી. જોકે આ બંને પત્રકો તૈયાર કરવાના હેતુઓ જુદા છે. તેથી રોકડ ક્યાંથી આવી ? અને ક્યાં રોકાઈ છે ? આ બંને બાબતોની જાણકારી રોકડ પ્રવાહ પત્રક આપે છે. તેથી રોકડ પ્રવાહ પત્રક અમુક ધંધાકીય એકમો માટે ફરજિયાત બનાવવામાં આવેલાં છે. જેથી રોકાણકારો પોતાના યોગ્ય નિર્ણયો લઈ શકે.

રોકડ પ્રવાહ પત્રકનું પ્રગટીકરણ તા. 1-4-2004થી અને ત્યારબાદના સમય માટે અમુક ધંધાકીય એકમો માટે હિસાબી ધોરણ 3 પ્રમાણે ફરજિયાત બનાવવામાં આવેલ છે. એવા ધંધાકીય એકમો જેમની ઇક્વિટી કે દેવા જામીનગીરીઓ ભારત કે ભારત બહારનાં સ્ટોક એક્સચેન્જમાં નોંધાયેલ હોય અથવા ડિસેક્ટરો દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ છરાવ પ્રમાણે સાબિત થતું હોય કે ધંધાકીય એકમ પોતાની ઇક્વિટી કે દેવા જામીનગીરીઓ કોઈ પણ સ્ટોક એક્સચેન્જમાં નોંધવાની પ્રક્રિયામાં હોય. હિસાબી ધોરણ 3 પ્રમાણે આ ધંધાકીય એકમોએ પોતાનું રોકડ પ્રવાહ પત્રક પરોક્ષ પદ્ધતિ (Indirect Method) પ્રમાણે તૈયાર કરવાનું રહેશે.

કંપની ધારા 2013ની કલમ 2(40) પ્રમાણે રોકડ પ્રવાહ પત્રકનો સમાવેશ નાણાકીય પત્રકોની વ્યાખ્યામાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

2. પારિભ્રાષ્ટક શબ્દોનો અર્થ (Meaning of Terminologies)

(1) રોકડ પ્રવાહ : રોકડ પ્રવાહમાં બે પ્રકારના રોકડ પ્રવાહનો સમાવેશ થાય છે : (a) આવક રોકડ પ્રવાહ અને (b) જાવક રોકડ પ્રવાહ. અહીં રોકડ પ્રવાહ એટલે રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની આવક-જાવક. જે વ્યવહારના કારણે રોકડ અથવા રોકડ સમકક્ષમાં વધારો થતો હોય તેને આવક રોકડ પ્રવાહ કહેવાય છે. જે વ્યવહારના કારણે રોકડ અથવા રોકડ સમકક્ષમાં ઘટાડો થતો હોય તેને જાવક રોકડ પ્રવાહમાં આવે છે.

આવક રોકડ પ્રવાહ અને જાવક રોકડ પ્રવાહના તફાવતને ચોખ્ખો રોકડ પ્રવાહ કહેવામાં આવે છે. આ તફાવત નીચે પ્રમાણે હોઈ શકે.

દા.ત.

●	આવક રોકડ પ્રવાહ	✓	1,00,000
	બાદ : જાવક રોકડ પ્રવાહ	✓	85,000
	ચોખ્ખો આવક રોકડ પ્રવાહ	✓	15,000
●	આવક રોકડ પ્રવાહ	✓	85,000
	બાદ : જાવક રોકડ પ્રવાહ	✓	1,00,000
	ચોખ્ખો જાવક રોકડ પ્રવાહ	✓	(15,000)

(2) રોકડ : રોકડ એટલે હાથ પરની રોકડસિલક અને બેન્કસિલક.

(3) રોકડ સમકક્ષ : રોકડ સમકક્ષ એટલે

(i) ટૂંક ગાળાનાં ઉચ્ચ પ્રવાહીતા ધરાવતાં રોકાણો

(ii) એવા રોકાણો જેમનું જડપથી સાચી અંદાજિત કિંમતમાં રોકડમાં દૃપાંતર થઈ શકે

(iii) જેના મૂલ્યમાં ફેરફાર થવાનું જોખમ નહિવત્તુ હોય તેવાં રોકાણો

દા.ત., (i) સરકારી જામીનગીરીઓ (ii) ઉપરનાં લક્ષણો ધરાવતી કોઈ પણ પ્રકારની જામીનગીરી

(4) રોકડ પ્રવાહ પત્રક : રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં મુખ્યત્વે ત્રણ પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ દર્શાવવામાં આવે છે :

— કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ — રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ — નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ

આ દરેક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકડ આવક પ્રવાહ અને/અથવા રોકડ જાવક પ્રવાહ હોઈ શકે. આ ત્રણેય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભબવતી રોકડ પ્રવાહની રકમોના સરવાળામાં શરૂઆતની રોકડ સિલક અને રોકડ સમકક્ષ રકમો ઉમેરવામાં આવે છે. છેલ્લે જે રકમ મળે તે આખરની રોકડ સિલક અને રોકડ સમકક્ષની રકમો દર્શાવે છે. આ ત્રણેય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભબવતો રોકડ પ્રવાહ ધન અથવા જણા હોઈ શકે.

3. રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિઓનું વર્ગીકરણ (Classification of Cash Flow Activities) :

ઉધાર	નફા-નુકસાન ખાતું	જમા
------	------------------	-----

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
શરૂનો સ્ટોક ખરીદી ખરીદીના ખર્ચ કામગીરીના રોકડ ખર્ચ		કામગીરી આવકો	
કામગીરીના બિનરોકડ ખર્ચ →	કામગીરી નફામાં ઉમેરાય	બિનકામગીરી આવકો →	કામગીરી નફામાંથી બાદ થાય
નાણાકીય ખર્ચાઓ અને ફાળવણીઓ →			
નફો			

પાકું સરવૈયું

ઈક્વિટી-જવાબદારી	રકમ (₹)	મિલકતો	રકમ (₹)
શેરહોલ્ડર્સનાં ભંડોળો બિનચાલુ દેવાં	→ નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ	બિનચાલુ મિલકતો	→ રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ
ચાલુ દેવાં		ચાલુ મિલકતો	
કામગીરી પ્રવૃત્તિઓ			

રોકડ પ્રવાહના પત્રકમાં નિર્ધારિત સમયની પ્રવૃત્તિઓને ત્રણ ભાગોમાં વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે :

- (1) કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ અને કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
  - (2) રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ અને રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
  - (3) નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
- આ અંગે વિગતવાર સમજૂતી નીચે પ્રમાણે છે :

(1) કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ અને કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ :

કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ : કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ એ નફા-નુકસાનના પત્રકમાંથી ઉદ્ભવતી પ્રવૃત્તિઓ છે. નફા-નુકસાનના પત્રકમાં નોંધવામાં આવેલા વ્યવહારોને આ પ્રવૃત્તિઓ માટે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. આ સંદર્ભમાં અગાઉના પ્રકારણ 'ગુણોત્તર વિશ્વેષણ'માં કામગીરીના ખર્ચની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. કામગીરી નફા નીચે પ્રમાણે ગણવામાં આવે છે.

વ્યાખ્યા : "કામગીરી પ્રવૃત્તિઓ એટલે ધંધાની ઉપજનાં સર્જનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ, જે રોકાણ કે નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ નથી."

આ એવા પ્રકારની ધંધાની મુખ્ય આવકના સર્જનની પ્રવૃત્તિઓ છે તેના આધારે જ કામગીરી નફાનું નિર્માણ થાય છે.

કામગીરી પ્રવૃત્તિઓની ઓળખાણ ધંધો ક્યા પ્રકારના ઉધોગમાં રોકાયેલ છે તેના આધારે કરવામાં આવે છે. દરેક ધંધાની કામગીરીના વ્યવહારોની ઓળખાણ તેના ધંધાના સ્વરૂપના આધારે નક્કી થાય છે. આ ચર્ચા ઉપજના સર્જનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભે છે. દા.ત.,

(1) વેપાર કરતી કંપની (Trading Company) : આ પ્રકારની કંપની માટે માલના ખરીદ-વેચાણની પ્રવૃત્તિઓ એ ઉપજના સર્જનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ છે.

(2) વીમા કંપની (Insurance Company) : આ પ્રકારની કંપની માટે પ્રીમિયમની ઉપજ અને દાવાની ચૂકવણીની પ્રવૃત્તિઓ એ ઉપજના સર્જનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ છે.

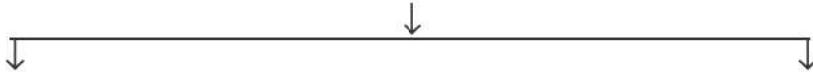
(3) બેંક (Bank) : આ પ્રકારના ધંધાકીય એકમમાં લોન આપવી અને ડિપોजિટ્સ લેવી અને તેમાંથી ઉપજનું સર્જન કરવાની પ્રવૃત્તિઓ ઉપજના સર્જનની મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ છે.

સામાન્ય રીતે કંપનીઓના સ્વરૂપને બે ભાગમાં વિભાજિત કરીને આ ખ્યાલ અંગે સ્પષ્ટતા મેળવી શકાય છે :

- (1) બિનનાણાકીય કંપનીઓ (2) નાણાકીય કંપનીઓ

આ બંને પ્રકારની કંપનીની કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહને નીચે પ્રમાણે વર્ણવી શકાય :

કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

બિનનાણાકીય કંપનીઓ માટે

- માલ કે સેવાના વેચાણની ઊપજો/આવકો
- કમિશન કે રોયલ્ટીની આવકો
- અન્ય કોઈ આવક જે રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ન ઉદ્ભવેલ હોય
- દેવાદારો-લેણીહુંડીની ઉધરાણી
- માલ કે સેવાની ખરીદીની આવકો
- લેણાદારો-દેવીહુંડીની ચૂકવણી
- પગાર, મજૂરી અથવા કર્મચારીઓને ચૂકવેલ અન્ય રકમો દા.ત., બોનસ
- વેચાણ-વિતરણ ખર્ચ
- રોકાણ અથવા નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ સિવાયની આવકવેરા રિફંડની રકમ અથવા ચૂકવણી

નાણાકીય કંપનીઓ માટે

- જામગીરીઓની ખરીદી
- થાપણો / લોન પર ચૂકવેલ વ્યાજ
- જામીનગીરીઓનું વેચાણ
- જામીનગીરીઓ પર મળેલ વ્યાજ
- ધીરેલ લોન પર મળેલ વ્યાજ
- પગાર અથવા કર્મચારીઓને ચૂકવેલ રકમો દા.ત. બોનસ
- રોકાણ અથવા નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ સિવાયના આવકવેરામાં રિફંડની રકમ અથવા ચૂકવણી

ઉદાહરણ 1 : મીના કંપનીના નીચે આપેલા વ્યવહારોમાંથી કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ ઓળખો.

(1) પગારના ચૂકવ્યા	(2) મજૂરીના ચૂકવ્યા
(3) લોન લીધી	(4) ડિબેન્ચરનાં નાણાં પરત કર્યા
(5) દેવાદારો પાસેથી મળ્યા	(6) દેવીહુંડીના ચૂકવ્યા
(7) યંત્રનું રોકડેથી વેચાણ	(8) દલાલી મળી
(9) ફર્નિચર ખરીદ્યું	(10) રોકાણોનું વ્યાજ મળ્યું
(11) લોનનું વ્યાજ ચૂકવ્યું	(12) આવકવેરા રિફંડ

જવાબ :

ક્રમ	વ્યવહાર	સમજૂતી
(1)	પગારના ચૂકવ્યા	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે. નફા-નુકસાનના પત્રકનો વ્યવહાર છે.
(2)	મજૂરીના ચૂકવ્યા	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે. નફા-નુકસાનના પત્રકનો વ્યવહાર છે.
(3)	લોન લીધી	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ નથી. ઈક્વિટી-જવાબદારીનો વ્યવહાર છે.
(4)	ડિબેન્ચરનાં નાણાં પરત કર્યા	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ નથી. ઈક્વિટી-જવાબદારીનો વ્યવહાર છે.
(5)	દેવાદારો પાસેથી મળ્યા	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે. દેવાદારો વેચાણમાંથી ઉદ્ભબ્યા છે. વેચાણ કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે.
(6)	દેવીહુંડીના ચૂકવ્યા	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે. દેવીહુંડી લેણાદારોમાંથી અને લેણાદારો ખરીદીમાંથી ઉદ્ભવે છે. ખરીદી કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે.
(7)	યંત્રનું રોકડેથી વેચાણ	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ નથી. મિલકત-લેણાંનો વ્યવહાર છે.
(8)	દલાલી મળી	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે. નફા-નુકસાનના પત્રકનો વ્યવહાર છે.

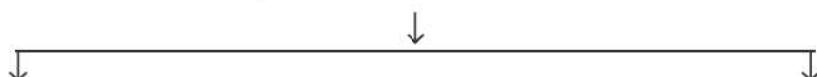
(9)	ફર્નિચર ખરીદું	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ નથી. મિલકત-લેણાંનો વ્યવહાર છે.
(10)	રોકાણોનું વ્યાજ મળ્યું	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ નથી. રોકાણો મિલકત છે. તેમાંથી ઉદ્ભવેલ વ્યાજ રોકાણોનો ભાગ છે. રોકાણો મિલકત-લેણાંનો વ્યવહાર છે.
(11)	લોનનું વ્યાજ ચૂકવ્યું	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ નથી. લોન દેવું છે. તેનું ચૂકવેલ વ્યાજ દેવાના કારણે છે. દેવું ઈક્વિટી-જવાબદારીનો વ્યવહાર છે.
(12)	આવકવેરા રિઝન્ડ	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ છે. (આ રિઝન્ડ રોકાણ કે નાણાકીય પ્રવૃત્તિના કારણે નથી. એ સ્પષ્ટતા ન હોય તો તે કામગીરી પ્રવૃત્તિ ગણાય છે.)

નોંધ : અમુક પ્રકારના વ્યવહારોનો સમાવેશ હંમેશા કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાં જ કરવામાં આવે છે. દા.ત., પગાર, મજૂરી, કામદારોને બોનસ, કામદાર કલ્યાણ ખર્ચાઓ વગેરે.

(2) રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ :

રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ એ સામાન્ય રીતે પાકા સરવૈયાના મિલકત-લેણાં બાજુના વ્યવહારોમાંથી ઉદ્ભવતી પ્રવૃત્તિઓ છે. રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ એટલે લાંબા ગાળાની મિલકતો અને અન્ય રોકાણોનું ખરીદ-વેચાણ. જેમાં રોકડ અને રોકડ સમકક્ષનો સમાવેશ થતો નથી. લાંબા ગાળાની મિલકતો એટલે એવી મિલકતો જે વેચાણ કરવાના હેતુસર પ્રાપ્ત કરવામાં આવતી નથી. તેનો ઉપયોગ ધ્યાનમાં કરવાનો હોય છે. આવી મિલકતની ખરીદી એ જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે અને વેચાણ એ આવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે ધ્યાનમાં લેવાય છે. દા.ત., જમીન-મકાન, યત્રો, ફર્નિચર, અમુક રોકાણો આવક ઊભી કરવાના હેતુસર પણ ધારણ કરવામાં આવે છે, તેમનો પણ સમાવેશ રોકાણ પ્રવૃત્તિઓમાં થાય છે. આ રોકાણોમાંથી મળતી ઊપજો વ્યાજ, ડિવિડન્ડ કે ભાડાનો સમાવેશ પણ રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં જ કરવામાં આવે છે.

રોકાણ પ્રવૃત્તિઓનો રોકડ આવક અને જાવક પ્રવાહ

રોકડ આવક પ્રવાહની પ્રવૃત્તિઓ :

- સ્થિર દશ્ય મિલકતોનું વેચાણ
- સ્થિર અદશ્ય મિલકતોનું વેચાણ
- લાંબા ગાળાનાં રોકાણોનું વેચાણ
(બિનચાલુ મિલકતોનાં રોકાણો)
- દા.ત., શોર, ડિબેન્ચર, બોન્ડ વગેરે
- લાંબા ગાળાનું આપેલ ધિરાણ પરત

રોકડ જાવક પ્રવાહની પ્રવૃત્તિઓ :

- સ્થિર દશ્ય મિલકતોની ખરીદી
- સ્થિર અદશ્ય મિલકતોની ખરીદી
- મૂડીકૃત કરેલ ખર્ચાઓ
- સ્વનિર્મિત મિલકતો
- લાંબા ગાળાનાં રોકાણોની ખરીદી
(બિનચાલુ મિલકતોનાં રોકાણો)
- દા.ત., શોર, ડિબેન્ચર, બોન્ડ વગેરે
- લાંબા ગાળાનું આપેલ ધિરાણ

ઉદાહરણ 2 : રીટા કંપનીના નીચે આપેલા વ્યવહારોમાંથી રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ ઓળખો. આ પ્રવૃત્તિ રોકડ આવક પ્રવાહ કે રોકડ જાવક પ્રવાહની છે તે પણ જણાવો.

(1) જમીનની ખરીદી	(2) યંત્રનું વેચાણ
(3) X કંપનીના શેર ખરીદા	(4) Y કંપનીના ડિબેન્ચર વેચા
(5) કારખાનામાં મિલકતો બનાવી	(6) કોપીરાઇટ્સ ખરીદા
(7) પગારના ચૂકવ્યા	(8) આવક માલ ગાડાભાડું ચૂકવ્યું

જવાબ :

ક્રમ	વ્યવહાર	સમજૂતી
(1)	જમીનની ખરીદી	રોકાણની જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મિલકતમાં રોકાણ વધે છે.
(2)	યંત્રનું વેચાણ	રોકાણની આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મિલકતમાંથી રોકાણ ઘટે છે.
(3)	X કંપનીના શેર ખરીદા	રોકાણની જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મિલકતમાં રોકાણ વધે છે.
(4)	Y કંપનીના ઉભેન્ચર વેચ્યા	રોકાણની આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મિલકતમાંથી રોકાણ ઘટે છે.
(5)	કારખાનામાં મિલકત બનાવી	રોકાણની જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મિલકતમાં રોકાણ વધે છે.
(6)	કોપીરાઇટ્સ ખરીદા	રોકાણની જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મિલકતમાં રોકાણ વધે છે.
(7)	પગારના ચૂકવ્યા	રોકાણની પ્રવૃત્તિ નથી. (કામગીરીના જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે.)
(8)	આવક માલ ગાડાલાંડું ચૂકવ્યા	રોકાણની પ્રવૃત્તિ નથી. (કામગીરીના જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે.)

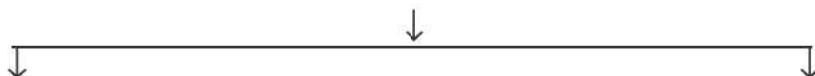
નોંધ : અમુક પ્રકારના વ્યવહારોનો સમાવેશ હંમેશાં રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં જ કરવામાં આવે છે. સ્થિર (મિનચાલુ) મિલકતોની ખરીદી (સ્થિર મિલકતોમાં રોકાણ) પુનઃવેચાણ માટે કરવામાં આવતી નથી. તેથી આ વ્યવહારો હંમેશાં રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં સમાવિષ્ટ થાય છે. દા.ત., પેટન્ટની ખરીદી, ફર્નિચરની ખરીદી. જો વ્યવહારમાં રોકડ કે બેન્ક ખાતે ઉધાર થયેલ હોય તો આવક રોકડ પ્રવાહ ગણાય અને રોકડ કે બેન્ક ખાતે જમા થયેલ હોય તો જાવક રોકડ પ્રવાહ ગણાય.

(3) નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ :

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ સામાન્ય રીતે પાક સરવૈયાનાં ઈક્વિટી-જવાબદારી બાજુના વ્યવહારોમાંથી (ચાલુ દેવાં સિવાય) ઉદ્ભબતી પ્રવૃત્તિઓ છે, “નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ એવી પ્રવૃત્તિઓ છે જેના કારણે માલિકોની મૂડી (પ્રેફરન્સ શેરમૂડી સહિત) અને ધંધાની ઉછીની મૂડીનાં કદમાં અથવા / અને સ્વરૂપ(રચના – Composition)માં ફેરફાર.”

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ ઈક્વિટી શેરમૂડી, પ્રેફરન્સ શેરમૂડી, ઉભેન્ચર, લોન વગેરેના વધારા / ઘટાડા સાથે સંબંધ ધરાવે છે. એટલે કે લાંબા ગાળાની માલિકોની મૂડી અને ઉછીની મૂડીનો વધારો નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓનો આવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે. તેમનો ઘટાડો નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓનો જાવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓનો આવક – જાવક રોકડ પ્રવાહ

રોકડ આવક પ્રવાહની પ્રવૃત્તિઓ :

- ઈક્વિટી શેર બહાર પાડવા
- પ્રેફરન્સ શેર બહાર પાડવા
- ઉભેન્ચર બહાર પાડવા
- લોન અથવા લાંબા ગાળાની જવાબદારીઓ
- ઉભી કરવી
- બેન્ક ઓવરરાફ્ટમાં વધારો

રોકડ જાવક પ્રવાહની પ્રવૃત્તિઓ :

- પોતાના ઈક્વિટી શેર પાછા ખરીદવા
- પ્રેફરન્સ શેરમૂડી પરત
- ઉભેન્ચરનાં નાણાં પરત
- લોન અથવા અન્ય કોઈ પણ લાંબા ગાળાની જવાબદારી પરત
- ઈક્વિટી શેરમૂડી અને પ્રેફરન્સ શેરમૂડી પર ડિવિડન્ડની ચૂકવણી
- બેન્ક ઓવરરાફ્ટમાં ઘટાડો
- દેવાં પર ચૂકવેલ વ્યાજ

ઉદાહરણ 3 : નયના કંપનીના નીચે આપેલા વ્યવહારો પરથી નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ જણાવો. આ પ્રવૃત્તિ રોકડ આવક પ્રવાહ કે રોકડ જાવક પ્રવાહની છે તે પણ જણાવો.

(1) प्रेफरन्स शेर परत कર्या	(2) डिबेन्चर बहार पाड़या
(3) डिविडन्डनी चूकवणी	(4) BOBनी ग्राह वर्षनी लोन लीधी
(5) यंत्र वेचाण	(6) मजूरीना चूकव्या
(7) कमिशन मध्यु	(8) रोकाणो पर व्याज मध्यु

જવाब :

ક્રમ	વ्यવહार	સમજૂતી
(1)	પ्रेफरन्स શેર પરત કર्या	નાણાકીય જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. મૂડીમાં ઘટાડો થાય છે.
(2)	ડિબેન્ચર બહાર પાડયા	નાણાકીય આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. દેવાંમાં વધારો થાય છે.
(3)	ડિવિડની ચूકવણી	નાણાકીય જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. ડિવિડન શેરમૂડી પર ચૂકવાય છે. તેથી નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે.
(4)	BOBની ગ્રાહ વર્ષની લોન લીધી	નાણાકીય આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે. દેવાંમાં વધારો થાય છે.
(5)	યંત્ર વેચાણ	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી. (રોકાણની આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે.)
(6)	મજूરીના ચૂકવ्यા	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી. (કામગીરીના જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે.)
(7)	કમિશન મધ્યુ	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી. (કામગીરીના આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે.)
(8)	રોકાણો પર વ्यાજ મધ્યુ	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી. (રોકાણો પર મળેલ વ्यાજ રોકાણની આવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ છે.)

નોંધ : અમુક પ્રકારના વ્યવહારોનો સમાવેશ નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં જ થાય છે. દા.ત., શેરમૂડી પર ચૂકવેલ ડિવિડન. આ વ્યવહાર મૂડી સાથે સંબંધ ધરાવતો હોવાથી નાણાકીય પ્રવૃત્તિ તરીકે ધ્યાનમાં લેવાય છે.

4. વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ

(1) એક જ વ્યવહારમાંથી ઉદ્ભવતી બે પ્રવૃત્તિઓ : ભાડા ખરીદના હપ્તાની ચૂકવણીમાં મુદ્દલ પ્રત્યે ચૂકવણી અને વ्यાજ પ્રત્યેની ચૂકવણી સમાચેલ હોય છે.

- મુદ્દલ પ્રત્યેની ચૂકવણી
(રોકડ કિમત પ્રત્યેની ચૂકવણી)
- વ્યાજની ચૂકવણી
- રોકાણની પ્રવૃત્તિ ગણાય. મિલકતની કિમત વધે છે.
રોકાણ જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ ગણાય છે.
- દેવાં પ્રત્યેનું વળતર છે તેથી તે નાણાકીય પ્રવૃત્તિ ગણાય. નાણાકીય જાવક રોકડ પ્રવાહની પ્રવૃત્તિ ગણાય છે.

(2) રોકડ વ્યવહાર પણ રોકડ પ્રવાહની આવક-જાવક નહિ :

- રોકડ બેન્કમાં ભરી — રોકડ ઘટી, બેન્કસિલક વધી
રોકડ બેન્કમાંથી ઉપાડી — રોકડ વધી, બેન્કસિલક ઘટી

રોકડસિલક અને બેન્કસિલક બંને રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં એક જ સ્થાને ધ્યાનમાં લેવાય છે. જેને રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ કહેવામાં આવે છે. આ વ્યવહાર રોકડ સાથે સંબંધ ધરાવે છે, પણ રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ પર અસર કરતો નથી.

(3) બિનરોકડ વ્યવહારો અને જોગવાઈઓ : ધંધાના ઘણા વ્યવહારો રોકડ સ્વરૂપમાં થતા નથી. તેથી તેમને રોકડ પ્રવાહનું પત્રક બનાવતી વખતે રોકડ પ્રવાહ તરીકે ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા નથી. દા.ત., દશ મિલકતો પર ગણેલ ઘસારો, અદ્ય મિલકતોની માંડી વાળેલ રકમ, રોકડના અવેજ સિવાય ઈક્વિટી શેર કે ડિબેન્ચર બહાર પાડવા, ડિબેન્ચરનું ઈક્વિટી શેરમાં રૂપાંતર.

ઉદાહરણ 4 : ભારતી કંપનીના નીચે આપવામાં આવેલ વ્યવહારોને કામગીરી, રોકાણ અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં વર્ગીકૃત કરો.

(1) ઈક્વિટી શેર બહાર પાડયા	(2) પ્રેફરન્સ શેર પરત કર્યા
(3) બેન્કમાંથી લાંબા ગાળાની લોન	(4) રોકડસિલક
(5) બેન્કસિલક	(6) ટૂંકા ગાળાની ઝડપથી વેચી શકાય તેવી જામીનગીરીઓ

- (7) ટૂંકા ગાળાની બેન્ક ડિપોઝિટ
 (9) દેવાદારો પાસેથી રકમ મળી
 (11) યંત્રનું વેચાણ
 (13) ઉત્પાદનના ખર્ચા
 (15) આવકવેરો ચૂકવ્યો
 (17) વેચાણ-વિતરણ ખર્ચા
 (19) ટ્રેડમાર્કના ચૂકવ્યા
 (21) ડિવિડનની ચૂકવણી
 (23) આવકવેરા રિફંડ
 (25) ભાડું મળ્યું
 (8) કમિશન મળ્યું
 (10) લેણદારોને ચૂકવણી
 (12) ફર્નિચરની ખરીદી
 (14) કમિશન ચૂકવ્યું
 (16) રોકાણો ખરીધાં (બિનચાલુ)
 (18) કારખાનાના ખર્ચા
 (20) પાધડીના ચૂકવ્યા
 (22) વ્યાજ મળ્યું
 (24) કાચા માલની ખરીદી
 (26) ભાડું ચૂકવ્યું

જવાબ :

ક્રમ	પ્રવૃત્તિઓ	વ્યવહાર નંબર
(1)	કામગીરીની પ્રવૃત્તિ	8, 9, 10, 13, 14, 15, 17, 18, 23, 24, 26
(2)	રોકાણની પ્રવૃત્તિ	11, 12, 16, 19, 20, 22, 25
(3)	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ	1, 2, 3, 21
(4)	રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ	4, 5, 6, 7

ક્રમ	વ્યવહાર	સમજૂતી	રોકડ પ્રવાહ
(1)	ઇક્વિટી શેર બહાર પાડ્યા	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(2)	પ્રેકરન્સ શેર પરત કર્યા	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(3)	બેન્કમાંથી લાંબા ગાળાની લોન	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(4)	રોકડસિલક	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી	રોકડ સમકક્ષ છે.
(5)	બેન્કસિલક	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી	રોકડ સમકક્ષ છે.
(6)	ટૂંકા ગાળાની ઝડપથી વેચી શકાય તેવી જામીનગીરીઓ	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી	રોકડ સમકક્ષ છે.
(7)	ટૂંકા ગાળાની બેન્ક ડિપોઝિટ	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ નથી	રોકડ સમકક્ષ છે.
(8)	કમિશન મળ્યું	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(9)	દેવાદારો પાસેથી રકમ મળી	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(10)	લેણદારોને ચૂકવણી	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(11)	યંત્રનું વેચાણ	રોકાણની પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(12)	ફર્નિચરની ખરીદી	રોકાણની પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(13)	ઉત્પાદનના ખર્ચા	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(14)	કમિશન ચૂકવ્યું	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(15)	આવકવેરો ચૂકવ્યો	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(16)	રોકાણો ખરીધાં (બિનચાલુ)	રોકાણ પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ

ક્રમ	વ્યવહાર	સમજૂતી	રોકડ પ્રવાહ
(17)	વેચાણ-વિતરણ ખર્ચા	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(18)	કારખાનાના ખર્ચા	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(19)	ટ્રેડમાર્કના ચૂકવ્યા	રોકાણ પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(20)	પાધડીના ચૂકવ્યા	રોકાણ પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(21)	ઉદ્વિદ્ધની ચૂકવણી	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(22)	વ્યાજ મળ્યું	રોકાણ પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(23)	આવકવેરા રિફિન્ડ	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(24)	કાચા માલની ખરીદી	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ
(25)	ભાડું મળ્યું	રોકાણ પ્રવૃત્તિ	આવક રોકડ પ્રવાહ
(26)	ભાડું ચૂકવ્યું	કામગીરી પ્રવૃત્તિ	જાવક રોકડ પ્રવાહ

5. રોકડ પ્રવાહ પત્રક (Cash Flow Statement)

રોકડ પ્રવાહનું પત્રક વર્ષ દરિયાન વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવવેલા રોકડ પ્રવાહ અંગે જીમજૂતી આપે છે. રોકડ પ્રવાહ આવક રોકડ પ્રવાહ અને જાવક રોકડ પ્રવાહના સ્વરૂપે દર્શાવવામાં આવે છે. ચર્ચા કર્યા પ્રમાણે આ આવક-જાવક રોકડ પ્રવાહ અલગ-અલગ પ્રવૃત્તિઓના આધારે ગણવામાં આવે છે.

જેમાં, (1) કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવવતો રોકડ પ્રવાહ

(નફા-નુકસાનના પત્રક અને નફાની ફાળવણીના આધારે તૈયાર કરવામાં આવે છે.)

ઉપરાંત ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ ટેવાના ફેરફારો (વધારો-ઘટાડો) ધ્યાનમાં લેવાય છે.

(2) રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવવતો રોકડ પ્રવાહ

(પાકા સરવૈયાની મિલકત-લેણાં બાજુ અને નફા-નુકસાન પત્રકની બિનકામગીરી આવકોના આધારે તૈયાર કરવામાં આવે છે.)

(3) નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવવતો રોકડ પ્રવાહ

(પાકા સરવૈયાની ઇક્વિટી-જવાબદારી બાજુ અને નફા-નુકસાન પત્રક અને નફા-નુકસાન ફાળવણીના આધારે તૈયાર કરવામાં આવે છે.)

● રોકડ પ્રવાહ પત્રક : રોકડ પ્રવાહ પત્રકનો નમૂનો (પરોક્ષ પદ્ધતિ)

..... કંપની લિમિટેડનું .....ના રોજ પૂરા થતા વર્ષનું રોકડ પ્રવાહ પત્રક

વિગત	(₹)	(₹)
A કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવવતો રોકડ પ્રવાહ નફા-નુકસાન પત્રક મુજબનો ચાલુ વર્ષનો નફો બાદ : બિનકામગીરી આવકો રોકાણના વેચાણનો નફો મિલકતના વેચાણનો નફો રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ રોકાણો પર મળેલ ઉદ્વિદ્ધ મિલકતો પર ભાડાની આવક	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓

વિગત	(₹)	(₹)
ઉમેરો : બિનરોકડ વ્યવહારો (ખર્ચના) અને ફાળવણીઓ માંડી વાળેલ ઘસારો માંડી વાળેલ અદશ્ય મિલકતો માંડી વાળેલ અવાસ્તવિક મિલકતો મિલકત વેચાણ નુકસાન કરવેરાની જોગવાઈ (ચાલુ વર્ષની) સામાન્ય અનામત ખાતે ફેરબદલી સૂચિત ડિવિડન્ડ (ચાલુ વર્ષની)	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓
ઉમેરો : નાણાકીય ખર્ચાઓ ચૂકુવેલ ડિવિડન્ડ ચૂકુવેલ વ્યાજ કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફારો પહેલાનો કામગીરી નફો	✓ ✓	✓
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો ચાલુ દેવામાં વધારો	✓ ✓	✓
બાદ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો ચાલુ દેવામાં ઘટાડો	✓ ✓	✓
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવેલ ચોખ્ખો રોકડ પ્રવાહ		✓
બાદ : ગયા વર્ષના કરવેરાની ચૂકવણી		✓
કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવેલ ચોખ્ખો રોકડ પ્રવાહ		✓
B રોકાણ પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ : મિલકતોનું વેચાણ (દશ્ય-અદશ્ય) બિનચાલુ રોકાણોનું વેચાણ મળેલ વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ મળેલ ભાડું મિલકતોની ખરીદી (દશ્ય-અદશ્ય) બિનચાલુ રોકાણોની ખરીદી	✓ ✓ ✓ ✓ (✓) (✓)	✓ ✓ ✓ ✓
C નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ : શેર-ડિબેન્ચર બહાર પાડવા લાંબાગાળાનું ધિરાણ ટૂકાગાળાનું ધિરાણ : (i) બેન્ક ઓવરસ્ટ્રાફ્ટ - રોકડ શાખ ધિરાણમાં વધારો (ii) બેન્ક ઓવરસ્ટ્રાફ્ટ - રોકડ શાખ ધિરાણમાં ઘટાડો ચૂકુવેલ આખરી ડિવિડન્ડ ચૂકુવેલ વચ્ચગાળાનું ડિવિડન્ડ પરત કરેલ લોન ડિબેન્ચર અને શેર પરત ડિબેન્ચર / લોન પર ચૂકુવેલ વ્યાજ નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો ચોખ્ખો રોકડ પ્રવાહ રોકડ અને રોકડ સમકક્ષમાં ચોખ્ખો વધારો/ઘટાડો (A + B + C)	✓ (✓) (✓) (✓) (✓) (✓) (✓) (✓) (✓)	✓ ✓ ✓ ✓ ✓ ✓
ઉમેરો : વર્ષની શરૂની રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની બાકી વર્ષની આખરની રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની બાકી		✓ ✓ ✓

નોંધ : ( )માં દર્શાવેલ રકમો રોકડ જાવક પ્રવાહ દર્શાવે છે.

ઉપરના રોકડ પ્રવાહ પત્રકના નમૂનાના આધારે જાણી શકાય છે કે આ પત્રક ગ્રંથ પ્રવૃત્તિઓ પર આધારિત છે. આ દરેક પ્રવૃત્તિ અંગે નીચે પ્રમાણે માહિતી આપવામાં આવે છે.

6. કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓનો રોકડ પ્રવાહ :

(A) નફા-નુકસાનના પત્રક અને નફાની ફાળવણીની વિગતો અને

(B) ચાલુ મિલક્તો અને ચાલુ દેવાંના (કાર્યશીલ મૂડીના) ફેરફારોના આધારે તૈયાર કરવામાં આવે છે.

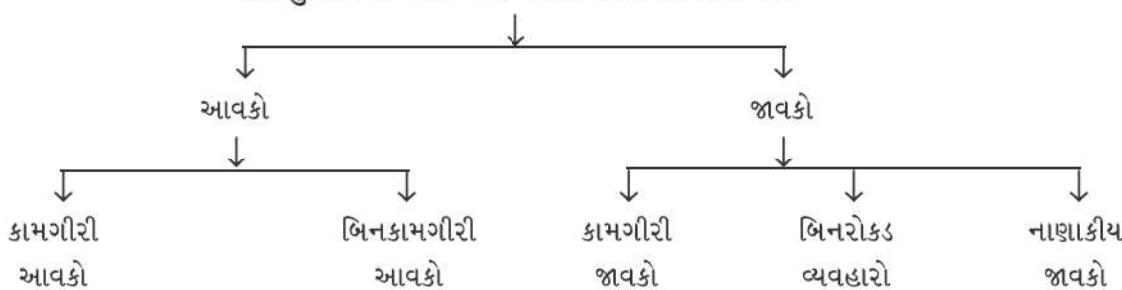
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ એટલે ધંધાકીય એકમના રોજ-બરોજના વ્યવહારોમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ.

(A) નફા-નુકસાનના પત્રક અને નફાની ફાળવણીની વિગતો :

નફા-નુકસાનના પત્રકની વિગતો સાથે નફા-નુકસાન ફાળવણી પત્રકની વિગતોનો પણ સમાવેશ થાય છે. નફા-નુકસાન ફાળવણી પત્રક એ નફા-નુકસાન પત્રકનું વિસ્તરેલ સ્વરૂપ છે.

આ પત્રકની વિગતોને નીચે પ્રમાણે વર્ગીકૃત કરી શકાય :

નફા-નુકસાનના પત્રક અને નફાની ફાળવણીની વિગતો

ઉપર દર્શાવેલ આવકો અને જાવકોના તફાવતને નફો કહેવામાં આવે છે. આ નફામાં બિનકામગીરી આવકો, બિનરોકડ વ્યવહારો અને નાણાકીય ખર્ચાઓનો સમાવેશ થયેલ હોય છે.

- બિનકામગીરી આવકોના કારણે નફો વધે છે. (ઉમેરાયલ હોય છે.)
- બિનરોકડ વ્યવહારોના કારણે નફો ઘટે છે. (બાદ કરેલ હોય છે.)
- નાણાકીય ખર્ચાઓના કારણે નફો ઘટે છે. (બાદ કરેલ હોય છે.)

પરંતુ અહીં કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ શોધવાનો હોવાથી ઉપરની બાબતોની નફા-નુકસાન પત્રકમાં આપેલ અસરો કરતાં વિરુદ્ધ અસર આપીને કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ શોધવામાં આવે છે.

કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ નીચે પ્રમાણે ગણવામાં આવે છે :

નફા-નુકસાનના પત્રક મુજબનો ચાલુ વર્ષનો નફો ઉમેરો : બિનરોકડ વ્યવહારો (ખર્ચના) અને ફાળવણી ઉમેરો : નાણાકીય ખર્ચાઓ બાદ : બિનકામગીરી આવકો		✓
	✓	
	✓	✓
	✓	
કાર્યશીલ મૂડીના ફેરફારો પહેલાં કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ		✓
		✓

● બિનકામગીરીની આવકો એટલે શું ?

આ એવા પ્રકારની આવકો છે, જે કંપની જે બાબતનો ધંધો કરે છે તેમાંથી ઉદ્ભવતી નથી. તેથી તે કામગીરી નફાનો ભાગ બનતી નથી. પરિણામે કામગીરી રોકડ પ્રવાહની ગણતરી માટે પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવતી નથી.

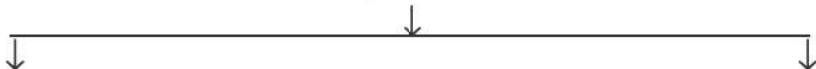
દા.ત., રોકાણોના વેચાણનો નફો, મિલકતના વેચાણનો નફો, રોકાણો પર વ્યાજ, રોકાણો પર મળેલ ડિવિડન્, મિલકતોના ભાડાની આવક

આ પ્રકારની આવકો રોકડ પ્રવાહ પત્રક તૈયાર કરતી વખતે કામગીરી પ્રવૃત્તિનો રોકડ પ્રવાહ શોધવા માટે ધ્યાનમાં લેવાતી નથી. આ વ્યવહારો નફા-નુકસાનના પત્રકમાં ઉમેરાયેલા હોય છે, તેથી બાદ કરવામાં આવે છે.

● બિનરોકડ વ્યવહારો, ફાળવણી અને જોગવાઈઓ એટલે શું ?

બિનરોકડ વ્યવહારો ને પ્રકારનાં છે. આ વ્યવહારો સામાન્ય રીતે ખર્ચના સંદર્ભમાં જોવામાં આવે છે.

બિનરોકડ વ્યવહારો, ફાળવણી અને જોગવાઈઓ

કામગીરીના વ્યવહારો

- માંડી વાળેલ ઘસારો
- માંડી વાળેલ અદશ્ય મિલકતો
- માંડી વાળેલ અવાસ્તવિક મિલકતો

બિન કામગીરીના વ્યવહારો (ફાળવણી અને જોગવાઈઓ)

- મિલકત વેચાણ નુકસાન
- કરવેરાની જોગવાઈ
- સામાન્ય અનામત ખાતે ફેરબદલી
- સૂચિત ડિવિડન્ડ

આ એવા પ્રકારના વ્યવહારો છે જે રોકડ પ્રવાહ(આવક-જાવક)નું સર્જન કરતા નથી. તેથી રોકડ પ્રવાહ તૈયાર કરતી વખતે કામગીરી પ્રવૃત્તિનો રોકડ પ્રવાહ શોધવા માટે ધ્યાનમાં લેવાતા નથી. આ વ્યવહારો નફા-નુકસાનના પત્રકમાં બાદ થયેલા હોય છે તેથી તેમને પાછા ઉમેરવામાં આવે છે.

● નાણાકીય ખર્ચાઓ એટલે શું ?

નાણાકીય ખર્ચાઓ એટલે મૂડીના વળતર પેટે ચૂકવવામાં આવતી રકમ. મૂડી બે પ્રકારની હોય છે : માલિકિની મૂડી અને ઉધીની મૂડી. માલિકિની મૂડીમાં ઈક્વિટી શેરમૂડી અને પ્રેફરન્સ શેરમૂડી પર ડિવિડન્ડ ચૂકવવામાં આવે છે. જ્યારે દેવાં પર વ્યાજ ચૂકવવામાં આવે છે. ડિવિડન્ડ અને વ્યાજની ચૂકવણી એ મૂડીનો ખર્ચ છે તેથી નાણાકીય ખર્ચ છે. તેને રોકડ પ્રવાહ તૈયાર કરતી વખતે કામગીરી પ્રવૃત્તિના રોકડ પ્રવાહ શોધવા માટે ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા નથી. આ વ્યવહારો નફા-નુકસાન પત્રકમાંથી બાદ થયેલા હોય છે. તેથી તેમને પાછા ઉમેરવામાં આવે છે.

(B) ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાંમાં (કાર્યશીલ મૂડીમાં) ફેરફાર :

કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરતી વખતે ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાં એટલે કે કાર્યશીલ મૂડીની અસર ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાંનાં વધારા-ઘટાડાની અસર અહીં આપવામાં આવે છે.

નોંધ : ચાલુ મિલકતોમાં (રોકડ પ્રવાહમાં) રોકડ અને રોકડ સમકક્ષનો સમાવેશ થતો નથી. તેની અલગ રીતે અસર રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં આપવામાં આવે છે.

ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાંનો રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ સાથે સંબંધ : ચાલુ મિલકતો અને રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ વચ્ચે વ્યસ્ત સંબંધ છે. ચાલુ મિલકતો વધે તો રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ ઘટે છે; ચાલુ મિલકતો ઘટે તો રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ વધે છે.

ચાલુ દેવાં અને રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ વચ્ચે સીધો સંબંધ છે. ચાલુ દેવાં વધે તો રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ વધે છે. ચાલુ દેવાં ઘટે તો રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ ઘટે છે.

દા.ત., વર્ષની શરૂઆતમાં દેવાદારોની બાકી ₹ 50,000 હતી અને વર્ષના અંતે દેવાદારોની બાકી ₹ 75,000 છે.

સમજૂતી : વર્ષની શરૂઆતમાં દેવાદારોમાં ₹ 50,000 રોકાયેલ હતા અને આ વધીને ₹ 75,000 થવા પામ્યા છે. રોકાણ ₹ 25,000થી વધ્યું છે તેથી રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ (એટલે રોકડસિલક અથવા બેન્કસિલક) ઘટે, જે જાવક રોકડ પ્રવાહ કહેવાય. જો શરૂઆતના દેવાદારો ₹ 75,000ના હોય અને વર્ષના અંતે ₹ 50,000 થાય તો દેવાદારોમાંથી રોકાણ ઘટ્યું કહેવાય, તેથી રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ વધે, જે આવક રોકડ પ્રવાહ કહેવાય. ચાલુ જવાબદારીઓ આનાથી વિરુદ્ધ અસર ધરાવે છે. વર્ષની શરૂઆતમાં કંપનીના લેણદારો ₹ 50,000ના હતા અને વર્ષના અંતે ₹ 75,000 છે. તો આપણું રોકાણ ₹ 25,000થી

ઘટે તેથી રોકડ અને રોકડ સમકક્ષમાં વધારો થાય છે, જે આવક રોકડ પ્રવાહ કહેવાય છે. જો વર્ષની શરૂઆતમાં લેણદારો રૂ 75,000ના હોય અને વર્ષના અંતે રૂ 50,000 થાય તો આપણું રોકાણ રૂ 25,000થી વધે છે, તેથી રોકડ અને રોકડ સમકક્ષમાં ઘટાડો થાય છે, જે જાવક રોકડ પ્રવાહ કહેવાય.

કામગીરી રોકડ પ્રવાહ પર ચાલુ મિલકતો - ચાલુ દેવાંના વધારા/ઘટાડાની અસર

ક્રમ	વિગત	કાર્યશીલ મૂડી પર અસર	રોકડ પ્રવાહ પર અસર
1.	ચાલુ મિલકતો વધે	વધે	તફાવતની રકમ જાવક રોકડ પ્રવાહ
2.	ચાલુ મિલકતો ઘટે	ઘટે	તફાવતની રકમ આવક રોકડ પ્રવાહ
3.	ચાલુ દેવાં વધે	ઘટે	તફાવતની રકમ આવક રોકડ પ્રવાહ
4.	ચાલુ દેવાં ઘટે	વધે	તફાવતની રકમ જાવક રોકડ પ્રવાહ

કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરીના તબક્કાઓ :

- (1) નફા-નુકસાન ખાતા અથવા અનામત વધારાની આખરની બાકીમાંથી શરૂઆતની બાકીનો તફાવત શોધો. આ તફાવતની રકમને પત્રકમાં સૌથી પહેલા દર્શાવો. જે ચાલુ વર્ષનો નફો ગણાય.
- (2) બિનરોકડ વ્યવહારોને ઉપર(1)માં ગણેલ ચાલુ વર્ષના નફાની રકમમાં ઉમેરો.
- (3) નાણાકીય ખર્ચાઓને પણ ઉપર(1)માં ગણેલ ચાલુ વર્ષના નફાની રકમમાં ઉમેરો.
- (4) બિનકામગીરી આવકોને ઉપર(1)માં ગણેલ ચાલુ વર્ષના નફાની રકમમાંથી બાદ કરો.
- (5) હવાલામાં (વધારાની માહિતીમાં) આપેલ વ્યવહાર જો કામગીરીના રોકડ પ્રવાહને અસર કરતો હોય તો તેને પણ ધ્યાનમાં લેવો.

નોંધ :

- (1) નફા-નુકસાન પત્રકમાં નીચેની વિગતો દર્શાવાય છે :
  - રોકડમાં નહિ મળેલ મહેસૂલી આવકો
  - રોકડમાં નહિ ચૂકવેલ મહેસૂલી ખર્ચાઓ
  - કાયમી મિલકતો પરનો ઘસારો
  - માંડી વાળેલ અવાસ્તવિક મિલકતો અને અદશ્ય મિલકતો
  - બિનચાલુ મિલકતના વેચાણનો નફો/ખોટ (રોકાણ પ્રવૃત્તિ)
  - બિનચાલુ દેવાં પરનું વ્યાજ (નાણાકીય પ્રવૃત્તિ)
  - અનામતો અને જોગવાઈઓ ખાતે કરેલી ફાળવણી
  - ડિવિડન્ડની ફાળવણી - ચૂકવણી (નાણાકીય પ્રવૃત્તિ)

આ વ્યવહારો નફા-નુકસાન પત્રકમાં દર્શાવ્યા હોવા છતાં તેની 'કામગીરી પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવેલ ચોખા રોકડ પ્રવાહ' પર અસર નથી : તેથી રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં તેની વિશિષ્ટ અસર આપવામાં આવશે.
- (2) સ્ટોકની ઉધાર ખરીદીમાંથી લેણદારો અને દેવીહૂંડી ઉદ્ભવે છે (ચાલુ દેવા) અને ઉધાર વેચાણમાંથી દેવાદારો અને લેણદારીનું (ચાલુ મિલકતો) ઉદ્ભવે છે.
આમ, ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવા 'કામગીરી પ્રવૃત્તિનું પરિણામ' હોઈ વર્ષ દરમિયાન તેમાં થયેલા ફેરફારની અસર 'કામગીરી પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવેલા ચોખ્યો રોકડ પ્રવાહ' નીચે દર્શાવાશે.

ઉદાહરણ ૫ : ખુશભુ કંપની લિમિટેડના નીચે આપવામાં આવેલ વ્યવહારોના આધારે કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવેલા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો.

વિગત	(₹)
આવકવેરા પહેલાંનો નફો	1,32,000
પાઘડી માંડી વાળી	28,000
પેટન્ટના માંડી વાય્યા	17,000
ઘસારો માંડી વાય્યો	29,000
સામાન્ય અનામત ખાતે ફેરબદલ	23,000
વ્યાજ મળ્યું	12,000
ડિવિડન્ડ મળ્યું	9000
વ્યાજના ચૂકવ્યા	11,000
ડિવિડન્ડના ચૂકવ્યા	25,000
રોકાણોના વેચાણનો નફો	13,000
ફર્નિચર વેચાણ નુકસાન	18,000

જવાબ :

આ પ્રશ્નમાં ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાંની માહિતી ન હોવાથી શોધાયેલ રકમ કાર્યશીલ મૂડીના ફેરફાર પહેલાંનો નફો (રોકડ પ્રવાહ) હશે.

કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

વિગત	(₹)	(₹)
આવકવેરા પહેલાંનો નફો		1,32,000
ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચાઓ, ફાળવણી અને જોગવાઈઓ :		
પાઘડી માંડી વાળી	28,000	
પેટન્ટ માંડી વાય્યા	17,000	
ઘસારો માંડી વાય્યો	29,000	
સામાન્ય અનામત ખાતે ફેરબદલ	23,000	
વ્યાજના ચૂકવ્યા	11,000	
ડિવિડન્ડના ચૂકવ્યા	25,000	
ફર્નિચર વેચાણ નુકસાન	18,000	1,51,000
		2,83,000
બાદ : બિનકામગીરી આવકો :		
વ્યાજ મળ્યું	12,000	
ડિવિડન્ડ મળ્યું	9000	
રોકાણોના વેચાણનો નફો	13,000	34,000
કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફાર પહેલાંનો નફો (રોકડ પ્રવાહ)		2,49,000

ઉદાહરણ ૬ : અમી કંપનીનાં નીચે આપવામાં આવેલ માહિતીના આધારે કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો.

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
નફા-નુકસાન ખાતું	89,000	64,000
સામાન્ય અનામત	34,000	18,000
કરવેરાની જોગવાઈ	22,000	23,000
ધસારો	28,000	16,000
પાઘડી	15,000	19,000
દેવાદારો	38,000	18,000
લેણદારો	45,000	22,000
લેણીહુંડી	8000	12,000
દેવીહુંડી	9000	15,000

જવાબ :

તા. 31-3-2017ના રોજ પૂરા થતાં વર્ષની કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

વિગત	(₹)	(₹)
નફા-નુકસાનની આખરની બાકી	89,000	
બાદ : નફા-નુકસાનની શરૂની બાકી	64,000	
ચાલુ વર્ષનો નફો		25,000
ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચ અને જોગવાઈઓ :		
સામાન્ય અનામત	16,000	
કરવેરાની જોગવાઈ (ચાલુ વર્ષની)	22,000	
ધસારો (28,000 – 16,000)	12,000	
પાઘડી માંડી વાળી (19,000 – 15,000)	4000	54,000
		79,000
બાદ : બિનકામગીરી આવકો :		—
કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફાર પહેલાંનો નફો (રોકડ પ્રવાહ)		79,000
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ધરાડો : લેણીહુંડી	4000	
ચાલુ ટેવાંમાં વધારો : લેણદારો	23,000	27,000
		1,06,000
બાદ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો : દેવાદારો	20,000	
ચાલુ ટેવાંમાં ધરાડો : દેવીહુંડી	6000	26,000
		80,000
બાદ : ગયા વર્ષનો આવકવેરો ચૂક્યો		23,000
કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ		57,000

ઉદાહરણ 7 : નિરવ કંપનીની નીચે આપેલ વિગતોના આધારે તેમજ બે વર્ષના આપેલાં પાકાં સરવૈયાંઓના આધારે કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો.

તા. 31-3-2016 અને તા. 31-3-2017નાં રોજનાં પાકાં સરવૈયાં

વધારાની માહિતી :

વચ્ચગાળાનું ડિવિડન્ડ ચૂક્યું ₹ 20,000.

નવા ડિબેન્ચર વર્ષના અંતે બહાર પાડેલ છે.

જવાબ :

તા. 31-3-2017નાં રોજ પૂરા થતાં વર્ષની કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

વિગત	(₹)	(₹)
નફા-નુકસાન પત્રકની આપરની બાકી	4,50,000	
બાદ : નફા-નુકસાન પત્રકની શરૂની બાકી	3,00,000	
નફા-નુકસાન પત્રકનો તફાવત		1,50,000
ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચાઓ (જોગવાઈઓ)		
સૂચિત ડિવિડન્ડ (ચાલુ વર્ષનું)	50,000	
કરવેરાની જોગવાઈ (ચાલુ વર્ષની)	50,000	
વચગાળાનું ડિવિડન્ડ (જોગવાઈઓ)	20,000	
ડિનેન્યરનું વ્યાજ	24,000	
		1,44,000
બાદ : બિનકામગીરી આવકો		—
કાર્યશીલ મૂરીના ફેરફારો પહેલાંનો કામગીરી નફો		2,94,000
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો	1,00,000	
ચાલુ દેવાંમાં વધારો	—	1,00,000
		3,94,000
બાદ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો	—	
ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો : વેપારી દેવાં	30,000	30,000
		3,64,000
બાદ : કરવેરા ચૂકવ્યા		40,000
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ		3,24,000

સમજૂતી :

- (1) વચગાળાનું ડિવિડન્ડ હવાલામાં આપેલ છે. તેથી તેની જોગવાઈ કર્યા પછી તેની ચૂકવણી થાય. આ હવાલાની બે અસર થાય :
  - (અ) વચગાળાનાં ડિવિડન્ડની જોગવાઈ નફામાં ઉમેરશે.
  - (બ) વચગાળાનાં ડિવિડન્ડ નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાં જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવાશે.
- (2) ઈક્વિટી અને જવાબદારી બાજુનાં માલિકીનાં ભંડોળો અને બિનચાલુ જવાબદારીઓ નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓનાં અંગો છે. તેથી કામગીરીના રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં તેની અસર આવે નહિ.
- (3) ચાલુ જવાબદારીઓમાં જોગવાઈઓ સિવાયની રકમો ચાલુ દેવાં તરીકે કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવાય છે.
- (4) ચાલુ જવાબદારીઓમાં જોગવાઈના શીર્ષક હેઠળ સૂચિત ડિવિડન્ડ અને કરવેરાની જોગવાઈ જે ચાલુ વર્ષની છે તે કામગીરીના પત્રકમાં દર્શાવાય છે અને ગયા વર્ષનાં સૂચિત ડિવિડન્ડની ચૂકવણી નાણાકીય પ્રવૃત્તિના શીર્ષક હેઠળ જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવાય છે. જ્યારે કરવેરાની ગયા વર્ષની જોગવાઈ ₹ 40,000 ચાલુ વર્ષે ચૂકવેલ છે.
- (5) બિનચાલુ મિલકતો રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ હેઠળ દર્શાવવામાં આવે છે. જો ઘસારો કે માંડી વાળેલ રકમ હોય તો કામગીરીના પત્રકમાં ચાલુ વર્ષના નફામાં ઉમેરાય છે.
- (6) ચાલુ મિલકતો કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહના પત્રકમાં દર્શાવાય છે.

ઉદાહરણ ૪ : નીચેની ચિરાગ કંપનીની વિગતોના આધારે કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો.

વિગત	(₹)
ચાલુ વર્ષનો નફો	3,20,000
કરવેરાની જોગવાઈ	30,000
સૂચિત ડિવિડન્ડ	60,000
પાધડી માંડી વાળેલ	35,000
માંડી વાળેલ ઘસારો	47,000
મિલકત વેચાણ ખોટ	43,000
બાંડુ મળ્યું	45,000
ડિવિડન્ડ મળ્યું	65,000
ચાલુ મિલકતોમાં વધારો	1,00,000
ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો	90,000

જવાબ :

કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

વિગત	(₹)	(₹)
ચાલુ વર્ષનો નફો		3,20,000
ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચ્યાઓ અને જોગવાઈઓ :		
કરવેરાની જોગવાઈ	30,000	
સૂચિત ડિવિડન્ડ	60,000	
પાધડી માંડી વાળી	35,000	
માંડી વાળેલ ઘસારો	47,000	
મિલકત વેચાણ ખોટ	43,000	2,15,000
		5,35,000
બાંડ : બિનકામગીરી આવકો :		
બાંડુ મળ્યું	45,000	
ડિવિડન્ડ મળ્યું	65,000	1,10,000
કાર્યશીલ મૂરીના ફેરફારો પહેલાંનો કામગીરી નફો		4,25,000
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો		
ચાલુ દેવાંમાં વધારો		
		—
		—
		4,25,000
બાંડ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો	1,00,000	
ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો	90,000	1,90,000
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ		2,35,000

ઉદાહરણ 9 : ગૌરાંગ કંપનીની નીચેની વિગતોના આધારે કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહનું પત્રક તૈયાર કરો.
 કાર્યશીલ મૂડીના ફેરફારો પહેલાંનો નફો ₹ 4,95,000; દેવાદારોમાં વધારો ₹ 75,000;
 લેણીહુંડીમાં ઘટાડો ₹ 40,000; સ્ટોકમાં ઘટાડો ₹ 30,000; અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચમાં વધારો ₹ 25,000;
 ખર્ચ ચૂકવવાના બાકી (વધારો) ₹ 15,000; લેણદારોમાં ઘટાડો ₹ 20,000

જવાબ :

કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

વિગત	(₹)	(₹)
કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફારો પહેલાંનો નફો		4,95,000
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો :		
લેણીહુંડી	40,000	
સ્ટોક	30,000	
ચાલુ દેવાંમાં વધારો :		
ખર્ચ ચૂકવવાના બાકી	15,000	85,000
		5,80,000
બાદ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો :		
દેવાદારો	75,000	
અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચાઓ	25,000	
ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો :		
લેણદારો	20,000	1,20,000
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ		4,60,000

ઉદાહરણ 10 : નીચે આપેલ મીરાં લિમિટેડની વિગતોના આધારે કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહનું પત્રક તૈયાર કરો.

તા. 31-3-2017નાં રોજ પૂરા થતાં વર્ષનું નફા-નુકસાનનું પત્રક

વિગત	(₹)	(₹)
(I) વેચાણની ઊપજ		28,00,000
(II) અન્ય આવકો :		
ભાડાની આવક	60,000	
મિલકત વેચાણ નફો	40,000	
વ્યાજની આવક	90,000	1,90,000
(III) કુલ ઊપજ		29,90,000

વિગત	(₹)	(₹)
(IV) ખર્ચાઓ :		
(a) માલની ખરીદી	21,20,000	
(b) સ્ટોકમાં ફેરફારો (શરૂનો સ્ટોક 90,000, આખરનો સ્ટોક 1,10,000)	(20,000)	
(c) કામદારોને લગતા ખર્ચ	1,48,000	
(d) સ્થિર મિલકતોનો ઘસારો	25,000	
(e) પેટન્ટ માંડી વાખ્યા	18,000	
(f) મિલકત વેચાણ નુકસાન	16,000	
(g) ઉત્પાદનના ખર્ચ	48,000	
(h) વીમાનો ખર્ચ	6000	
(i) પગારનો ખર્ચ	90,000	
(j) વહીવટી ખર્ચ	63,000	
(k) વેચાણ-વિતરણ ખર્ચ	7000	25,21,000
(V) વેરા પહેલાંનો નફો		4,69,000

ચાલુ મિલકતો અને ચાલુ દેવાંની માહિતી :

વિગત	આખરની બાકી (31-3-2017)(₹)	શરૂની બાકી (31-3-2016)(₹)
દેવાદારો	90,000	78,000
લેણાદારો	80,000	68,000
દેવીહૂંડી	65,000	75,000
લેણીહૂંડી	8000	10,000
સ્ટોક	1,10,000	90,000
પગાર ચૂકવવાનો બાકી	15,000	18,000
અગાઉથી ચૂકવેલ વીમો	7000	9000

જવાબ : કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

વિગત	(₹)	(₹)
વેરા પહેલાંનો નફો		4,69,000
ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચાઓ અને જોગવાઈઓ :		
સ્થિર મિલકતનો ઘસારો	25,000	
પેટન્ટ માંડી વાખ્યા	18,000	
મિલકત વેચાણ નુકસાન	16,000	59,000
		5,28,000
બાંદ : બિનકામગીરી આવકો :		
ભાડાની આવક	60,000	
મિલકત વેચાણ નફો	40,000	
વ્યાજની આવક	90,000	1,90,000
કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફારો પહેલાંનો નફો		3,38,000

વિગત	(₹)	(₹)
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો :		
લેણીહૂંડી	2000	
અગાઉથી ચૂકવેલ વીમો	2000	
ચાલુ દેવાંમાં વધારો :		
લેણાદારો	12,000	16,000
		3,54,000
બાદ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો :		
દેવાદારો	12,000	
સ્ટોક	20,000	
ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો :		
દેવીહૂંડી	10,000	
પગાર ચૂકવવાનો બાકી	3000	45,000
કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ		3,09,000

7. રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ :

રોકાણની પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો એટલે પાકા સરવૈયાની મિલકતો બાજુની વિગતોમાં ફેરફાર (ચાલુ મિલકતો સિવાય) અને તે મિલકતો સાથે સંકળાયેલ બાબતોમાં થયેલા ફેરફારો. આ અંગે વિગતવાર નીચે પ્રમાણે સમજૂતી આપવામાં આવેલ છે.

રોકાણની પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો

પાકા સરવૈયાની મિલકત-લેણાંની

નફા-નુકસાનનાં પત્રકોની વિગતો

વિગતોમાં ફેરફાર
(ચાલુ મિલકતો સિવાયની)

નફા-નુકસાનના પત્રકમાંથી રદ્દ કરી રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં દર્શાવાય છે, જે નીચે પ્રમાણે છે :

- બિનચાલુ મિલકતોનું ખરીદ-વેચાણ (જમીન, મકાન, પ્લાન્ટ, યંત્રો, ફર્નિચર, પેટન્ટ, ડ્રેડમાર્કનું ખરીદ-વેચાણ)
- બિનચાલુ રોકાણોનું ખરીદ-વેચાણ
- ધીરેલ લોન
- ધીરેલ લોન પરત

● રોકાણો પર મળેલ વાજ
● રોકાણો પર મળેલ ડિવિડન્ડ
● મિલકત ભાડે આપવાથી મળેલ ભાડું આ વ્યવહારો મહેસૂલી આવકો છે, પણ આ રકમો મિલકતોમાં રોકાણનાં કારણે ઉદ્ભવે છે. તેથી રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં દર્શાવાય છે.

રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં બિનચાલુ મિલકતોના ભાગ તરીકે સ્થિર દર્શય મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે. દા.ત., પ્લાન્ટ, યંત્રો, ફર્નિચર (ઘસારાપાત્ર મિલકતો)

ઘડી વખતે પ્રક્રિમાં

- ખરીદેલ મિલકતની કિમત આપવામાં આવતી નથી.
- વેચેલ મિલકતની કિમત આપવામાં આવતી નથી.
- ઘસારાની રકમ આપવામાં આવતી નથી.
- વેચેલ મિલકતનો નફો આપવામાં આવતો નથી.
- વેચેલ મિલકતનું નુકસાન આપવામાં આવતું નથી.

આ બધી વિગતો રોકડ પ્રવાહ પત્રક માટે અનિવાર્ય હોય છે. તેથી જે-ને મિલકતનું ખાતું તૈયાર કરીને આ વિગતો શોધવામાં આવે છે. આ બાબત ઉદાહરણ દ્વારા સમજાયે.

ઉદાહરણ 11 : નિરાલી કંપની લિમિટેડની નીચે આપેલ વિગતોના આધારે રોકાણની પ્રવૃત્તિનો રોકડ પ્રવાહ શોધો.

વિગત	(₹)	વિગત	(₹)
યંત્રોની શરૂઆતની બાકી	4,50,000	યંત્રો પર ગણોલ ઘસારો	50,000
યંત્રોની આખર બાકી	4,00,000	યંત્રની વેચાણકિમત	15,000
વર્ષ દરમિયાન વેચેલ યંત્રની ચોપડેકિમત	25,000		

જવાબ : રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ શોધવા માટે યંત્ર ખાતું નીચે પ્રમાણે બનશે :

યંત્ર ખાતું

ઉધાર	જમા
વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	4,50,000
રોકડ ખાતે (?) (ખરીદી)	25,000
	4,75,000
ઘસારા ખાતે	50,000
રોકડ ખાતે (વેચાણ)	15,000
યંત્ર વેચાણ નુકસાન ખાતે	10,000
બાકી આગળ લઈ ગયા	4,00,000
	4,75,000

રોકાણ પ્રવૃત્તિમાંથી રોકડપ્રવાહ દર્શાવતું પત્રક

વિગત	રકમ (₹)
યંત્રનું વેચાણ	15,000
યંત્રની ખરીદી	(25,000)
રોકાણ પ્રવૃત્તિમાંથી જાવક રોકડપ્રવાહ	(10,000)

સમજૂતી :

(1) યંત્ર મિલકત હોવાથી તેની ઉધાર બાકી હોય. તેથી શરૂઆતની બાકી ઉધાર બાજુ દર્શાવેલ છે.

(2) યંત્રનો ઘસારો : તેની આમનોંધ નીચે પ્રમાણે છે :

ઘસારા ખાતે ...	50,000
તે યંત્ર ખાતે	50,000

(3) યંત્રનું વેચાણ : ચોપડેકિમત ₹ 25,000

વેચાણકિમત ₹ 15,000	₹ 10,000
ખોટ	₹ 10,000

રોકડ ખાતે ...ઉ	15,000
યંત્ર વેચાણ નુકસાન ખાતે...ઉ	10,000
તે યંત્ર ખાતે	25,000

(4) યંત્ર ખાતું બંધ કરતાં તફાવતની રકમ ઉધાર બાજુએ આવે છે, તેથી તે ખરીદી કહેવાય.

ક્રમ	પ્રવૃત્તિ	અસર
1.	યંત્ર વેચાણ ₹ 15,000 – રોકાણની પ્રવૃત્તિ	રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં આવક રોકડ પ્રવાહ
2.	યંત્રની ખરીદી ₹ 25,000 – રોકાણની પ્રવૃત્તિ	રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં જાવક રોકડ પ્રવાહ
3.	ઘસારો ₹ 50,000 – કામગીરી પ્રવૃત્તિ	બિનરોકડ વ્યવહાર, કામગીરી નફામાં ઉમેરાશે
4.	યંત્ર વેચાણ નુકસાન ₹ 10,000	બિનરોકડ વ્યવહાર કામગીરી નફામાં ઉમેરાશે

ઉદાહરણ 12 : માનસી કંપની લિમિટેડની નીચેની વિગતો પરથી કામગીરી નફાને અસર કરતા વ્યવહારો અને રોકાણ પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહ શોધો અને સમજાવો.

વિગત	(₹)	વિગત	(₹)
ફર્નિચરની શરૂઆતની બાકી	12,00,000	ફર્નિચર વેચાણ	4,00,000
ફર્નિચરની આખરની બાકી	18,00,000	વેચેલ ફર્નિચરની ચોપડેક્મેન્ટ	3,20,000
ફર્નિચર પર ઘસારો	2,00,000		

જવાબ : રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ શોધવા ફર્નિચર ખાતું બનાવીએ.

ફર્નિચર ખાતું

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	12,00,000	રોકડ ખાતે (વેચાણ)	4,00,000
ફર્નિચર વેચાણ નફો	80,000	ઘસારા ખાતે	2,00,000
રોકડ ખાતે (ખરીદ) (?)	11,20,000	બાકી આગળ લઈ ગયા	18,00,000
	24,00,000		24,00,000

રોકાણ પ્રવૃત્તિમાંથી રોકડપ્રવાહ દર્શાવતું પત્રક

વિગત	રકમ (₹)
ફર્નિચરનું વેચાણ	4,00,000
ફર્નિચરની ખરીદી	(11,20,000)
રોકાણ પ્રવૃત્તિમાંથી જાવક રોકડપ્રવાહ	(7,20,000)

સમજૂતી :

(1) ફર્નિચર મિલકત છે. તેથી શરૂઆતની બાકી ઉધાર બાકી હોય છે.

(2) ફર્નિચર ઘસારો :

ઘસારા ખાતે ...ઉ	2,00,000
તે ફર્નિચર ખાતે	2,00,000

(3) ફર્નિચર વેચાણ :

ચોપડેક્ઝિમત	₹ 3,20,000
- વેચાણક્ષિમત	₹ 4,00,000
નફો	₹ 80,000

(a) રોકડ ખાતે ...ઉ	4,00,000
તે ફર્નિચર ખાતે	4,00,000
(b) ફર્નિચર ખાતે ...ઉ	80,000
તે ફર્નિચર વેચાણ નફા ખાતે	80,000

(4) ફર્નિચર ખાતું બંધ કરતાં તફાવતની રકમ ઉધાર બાજુએ આવે છે તેથી તે ખરીદી કહેવાય.

ક્રમ	પ્રવૃત્તિ	અસર
1.	ફર્નિચર વેચાણ ₹ 4,00,000 - રોકાણની પ્રવૃત્તિ	રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં આવક રોકડ પ્રવાહ
2.	ફર્નિચરની ખરીદી ₹ 11,20,000 - રોકાણની પ્રવૃત્તિ	રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં જાવક રોકડ પ્રવાહ
3.	ઘસારો ₹ 2,00,000 - કામગીરી પ્રવૃત્તિ	બિનરોકડ વ્યવહાર, કામગીરી નફામાં ઉમેરાશે
4.	ફર્નિચર વેચાણ નફો ₹ 80,000	બિનરોકડ વ્યવહાર, કામગીરી નફામાંથી બાદ થશે

ઉદાહરણ 13 : ક્રિજમોહન લિમિટેડની નીચે આપેલ વિગતોના આધારે રોકાણની પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભબતા રોકડ પ્રવાહ દર્શાવો.

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
12 %ના X કંપનીના ડિબેન્ચરમાં રોકાણ	6,00,000	4,00,000
યંત્રો	4,00,000	2,00,000
જમીન-મકાન	6,00,000	6,00,000
ફર્નિચર	1,00,000	80,000
પેટન્ટ	80,000	1,00,000
પાધરી	60,000	90,000

વધારાની વિગતો :

- (1) યંત્રો પર 20 % લેખે ઘસારાની જોગવાઈ કરો.
- (2) ફર્નિચર પર 10 % લેખે ઘસારાની જોગવાઈ કરો.
- (3) વર્ષની શરૂઆતનાં રોકાણોમાંથી 40 % રોકાણો ₹ 3,00,000માં વેચા.
- (4) રોકાણો પર વ્યાજ મળ્યું ₹ 60,000.

જવાબ : યંત્રો, ફર્નિચર અને રોકાણોનાં ખાતાં બનાવવાં પડશે.

યંત્ર ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	2,00,000	ઘસારા ખાતે 20 % લેખે	40,000
રોકડ ખાતે (ખરીદી)	2,40,000	બાકી આગળ લઈ ગયા	4,00,000
	4,40,000		4,40,000

ફર્નિચર ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	80,000	ઘસારા ખાતે 10 % લેખે	8000
રોકડ ખાતે (ખરીદી)	28,000	બાકી આગળ લઈ ગયા	1,00,000
	1,08,000		1,08,000

રોકાણોનું ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	4,00,000	રોકડ ખાતે	3,00,000
રોકાણ વેચાણ નફો	1,40,000		
રોકડ ખાતે (ખરીદી)	3,60,000	બાકી આગળ લઈ ગયા	6,00,000
	9,00,000		9,00,000

સમજૂતી :

(1) રોકાણોની શરૂઆતી બાકી ₹ 4,00,000

$$40 \% \text{નું વેચાણ } (4,00,000 \times 40 \%) \quad ₹ 1,60,000$$

બાદ : વેચાણાંભેન્ટ	<u>₹ 3,00,000</u>
રોકાણ વેચાણ નફો	<u>₹ 1,40,000</u>

(a) રોકડ ખાતે ...③	3,00,000
તે રોકાણો ખાતે	3,00,000

(b) રોકાણો ખાતે ...④	1,40,000
તે રોકાણ વેચાણ નફો ખાતે	1,40,000

રોકાણો વેચાણની રકમ ₹ 3,00,000 રોકાણ પ્રવૃત્તિમાં આવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવાશે.

યંત્ર વેચાણ નફાની રકમ કામગીરી નફામાંથી બાદ થશે.

(2) યંત્રની શરૂઆતની બાકી પર ઘસારો ગણાશે. તેથી ₹ 2,00,000નાં 20 % = ₹ 40,000; કામગીરીના નફામાં ઉમેરાશે.

યંત્ર ખાતું બંધ કરતાં ઉધાર બાજુ તફાવત ₹ 2,40,000, જે યંત્રની ખરીદ જે રોકાણની પ્રવૃત્તિ જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવાશે.

- (3) ફર્નિચરની શરૂઆતની બાકી પર ઘસારો ગણાશે. તેથી ₹ 80,000નાં 10 %, ₹ 8000; કામગીરીના નફામાં ઉમેરાશે. ફર્નિચર ખાતું બંધ કરતાં ઉધાર બાજુ તકાવત ₹ 28,000 જે ફર્નિચરની ખરીદ જે રોકાણ પ્રવૃત્તિમાં જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવાશે.
- (4) રોકાણો પર વ્યાજ એ કામગીરીના નફામાંથી બાદ થશે અને તેને રોકાણ પ્રવૃત્તિમાં આવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવવામાં આવે છે.
- (5) પેટનટની આખરની બાકી ₹ 80,000 છે અને શરૂની બાકી ₹ 1,00,000 છે, જે ₹ 20,000નો ઘટાડો દર્શાવે છે. આ બિનરોકડ વ્યવહાર છે, જે કામગીરીના નફાના પત્રકમાં ઉમેરાશે.
- (6) પાધડીની આખરની બાકી ₹ 60,000 છે અને શરૂની બાકી ₹ 90,000 છે, જે ₹ 30,000નો ઘટાડો દર્શાવે છે. આ બિનરોકડ વ્યવહાર છે, જે કામગીરી નફાના પત્રકમાં ઉમેરાશે.

રોકાણ પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહનું પત્રક

વિગત	(₹)
રોકાણ વેચાણ	3,00,000
યંત્રની ખરીદ	(2,40,000)
ફર્નિચર ખરીદ	(28,000)
રોકાણો પર વ્યાજ	60,000
રોકાણોની ખરીદ	(3,60,000)
રોકાણોની પ્રવૃત્તિઓનો જાવક રોકડ પ્રવાહ	(2,68,000)

કોંસ સિવાયની રકમ આવક રોકડ પ્રવાહ છે. કોંસમાં દર્શાવેલ રકમ જાવક રોકડ પ્રવાહ છે.

8. નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો એટલે પાકા સરવૈયાની મૂડી-દેવાં બાજુની વિગતો (ચાલુ દેવાં સિવાય) અને તે મૂડી-દેવાં સાથે સંકળાયેલ બાબતોમાં થયેલા ફેરફારો. આ અંગે વિગતવાર નીચે પ્રમાણે સમજૂતી આપવામાં આવેલ છે.

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં દર્શાવવામાં આવતી વિગતો નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવે છે :

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો

↓

પાકા સરવૈયાની મૂડી-દેવાંની

વિગતોમાં ફેરફાર

(ચાલુ દેવાં સિવાયની)

- ઇક્વિટી કે પ્રેફરન્સ શેર બહાર પાડવા
- ઇક્વિટી કે પ્રેફરન્સ શેર પરત કરવા
- નવા ડિબેન્ચર બહાર પાડવા
- ડિબેન્ચર પરત કરવા
- બેન્ક ઓવરાફ્સ્ટ લેવો કે પરત કરવો
- લોન લેવી કે લોન પરત કરવી

↓

નફા-નુકસાનનાં પત્રકોની વિગતો

નફા-નુકસાનના પત્રકમાંથી રદ કરી નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં દર્શાવાય છે, જે નીચે પ્રમાણે છે :

- ઇક્વિટી શેર ડિવિડન્ડ
- પ્રેફરન્સ શેર ડિવિડન્ડ
- ડિબેન્ચર કે લોનનું વ્યાજ આ વ્યવહારો ખર્ચી અને ફાળવણીઓ છે, પણ રોકડ પ્રવાહના પત્રકમાં આ રકમો મૂડીના વળતર તરીકે ઉદ્ભવે છે. તેથી નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં દર્શાવાય છે.

● **વિશિષ્ટ વ્યવહારો :**

- (1) નીચેના વ્યવહારો ધંધાકીય રોકડની માલિકીની મૂડી અથવા ઉધીની મૂડીના કદ અથવા/અને રચનામાં ફેરફાર દર્શાવે છે. ઇતાં નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓના રોકડ પ્રવાહ તરીકે ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા નથી.
  - (a) બોન્સ શેરના કારણે ઈક્વિટી શેરમૂડીમાં વધારો. આ વ્યવહાર નફા અથવા અનામતનું મૂડીકરણ દર્શાવે છે. નફા અથવા અનામતનું મૂડીકરણ એટલે નફા-નુકસાન ખાતાની જમા રકમ અથવા સામાન્ય અનામતનું ઈક્વિટી શેરમૂડીમાં રૂપાંતર. આ વ્યવહારમાં ઈક્વિટીમાં વધારો રોકડ સિવાય થાય છે.
  - (b) ડિબેન્ચરનું શેરમાં રૂપાંતર. આ વ્યવહારમાં પણ રોકડ વ્યવહાર અસ્તિત્વમાં આવતો નથી. તેથી રોકડ પ્રવાહનું સર્જન થતું નથી.
- (2) (a) ઈક્વિટી શેર અથવા/અને ડિબેન્ચર પ્રીમિયમથી બહાર પાડવામાં આવે તો પ્રીમિયમની રકમ પણ નાણાકીય પ્રવૃત્તિના આવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે જ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.
  - (b) શેર કે ડિબેન્ચર બહાર પાડતી વખતે ચૂકવવામાં આવેલ બાંધદરી કમિશન પણ નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે તેથી તેને નાણાકીય પ્રવૃત્તિના જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે.
- (3) બેન્ક ઓવરરાઇટ અને રોકડ શાખ (કેશ કેરિટ) બંને ટૂંકા ગાળાની ઉધીની રકમ છે તેથી તેનો સમાવેશ પણ નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં કરવો.

ઉદાહરણ 14 : હેતુલ કંપની લિમિટેડના નીચેના વ્યવહારોના આધારે નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભબતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો.

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
ઈક્વિટી શેરમૂડી	18,00,000	12,00,000
પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	8,00,000	10,00,000
ડિબેન્ચર	6,00,000	6,00,000

વધારાની વિગતો :

- (1) ડિવિડન્ડ ચૂકવ્યું : ઈક્વિટી શેરમૂડી ₹ 2,00,000, પ્રેફરન્સ શેરમૂડી ₹ 1,00,000
- (2) ડિબેન્ચર વ્યાજ ચૂકવ્યું ₹ 50,000

જવાબ :

નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભબતા રોકડ પ્રવાહનું પત્રક

વિગત	(₹)
ઈક્વિટી શેરમૂડી (મૂડીમાં વધારો)	6,00,000
પ્રેફરન્સ શેરમૂડી પરત (મૂડીમાં ઘટાડો)	(2,00,000)
ડિબેન્ચર (ફેરફાર નથી)	-
ઈક્વિટી શેર ડિવિડન્ડ	(2,00,000)
પ્રેફરન્સ શેર ડિવિડન્ડ	(1,00,000)
ડિબેન્ચર વ્યાજ	(50,000)
નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભબતો આવક રોકડ પ્રવાહ	50,000

● **રોકડ પ્રવાહ તૈયાર કરવાના તબક્કાઓ :**

- (1) સૌપ્રથમ હવાલાઓ(વધારાની માહિતી)ને ધ્યાનમાં લઈને જરૂરી ખાતાનો તૈયાર કરો. અભ્યાસકમ પ્રમાણે સ્થિર મિલકતોનાં ખાતાં, ધસારા ભંડોળ ખાતું અને કરવેરાની જોગવાઈના ખાતાનો સમાવેશ થાય છે. આ ખાતાના વ્યવહારોની અસર જ્યાં લાગુ પડતી હોય ત્યાં આપો, કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાં, રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં.

- (2) રોકડ પ્રવાહનું પત્રક બનાવો.
- (a) આ પત્રકની શરૂઆતમાં કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહ અંગેના વ્યવહારો ધ્યાનમાં લો. બિનરોકડ ખર્ચાઓ અને જોગવાઈઓને ચાલુ વર્ષના નફામાં ઉમેરો. બિનકામગીરી આવકોને ચાલુ વર્ષના નફામાંથી બાદ કરો. આ અસરો આચા બાદ કાર્યશીલ મૂળા ફેરફારોની અસર કામગીરીના પત્રકમાં આપવી. જેમાં ચાલુ મિલકતોનો ઘટાડો અને ચાલુ દેવાંનો વધારો નફામાં ઉમેરો. ચાલુ મિલકતોનો વધારો અને ચાલુ દેવાંનો ઘટાડો બાદ કરો. જો કરવેરાની ચૂકવણી હોય તો તે પણ નફામાંથી બાદ કરો. વધેલ રકમ કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ હોય છે.
- (b) રોકાણની પ્રવૃત્તિઓનાં રોકડ પ્રવાહના વ્યવહારોની અસર આપો. જેમાં બિનચાલુ મિલકતોની ખરીદી જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે અને બિનચાલુ મિલકતોનું વેચાણ આવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવો.
- (c) છેલ્લે નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓનાં રોકડ પ્રવાહના વ્યવહારોની અસર આપો. શેરમૂડીમાં વધારો અથવા બિનચાલુ જવાબદારીમાં વધારો આવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવો. શેરમૂડીમાં ઘટાડો કે બિનચાલુ જવાબદારીમાં ઘટાડો જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવો.
- (d) ઉપર દર્શાવેલ,
- કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
  - રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ
  - નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહનો સરવાળો કરતાં મળતી રકમ વર્ષ દરમિયાન પ્રાપ્ત થયેલ કે ચૂકવેલ રોકડ કે રોકડ સમકક્ષ હોય છે.
- આ રકમમાં વર્ષની શરૂની રોકડ કે રોકડ સમકક્ષ ઉમેરતાં જે જવાબ આવે તે વર્ષની આખરની રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ હોય છે.
- આમ, જ્યારે દાખલામાં જે છેલ્લો જવાબ વર્ષની આખરની રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ જેટલો હોય તો સામાન્ય રીતે તમામ ગણતરીઓ સાચી હોવાની શક્યતા દર્શાવે છે. રોકડ પ્રવાહના પત્રકમાં આખરની રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ એ જવાબના સાચાપણાની ખાતરી કરાવે છે.

ઉદાહરણ 15 : દાહોદ કંપની લિમિટેડનાં તા. 31-3-2016 અને તા. 31-3-2017નાં રોજનાં પાકાં સરવૈયાં નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવ્યાં છે, તેના આધારે રોકડ પ્રવાહ પત્રક તૈયાર કરો.

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
I ઈક્વિટી અને જવાબદારીઓ :		
(1) શેરહોલ્ડર્સનાં ભંડોળો :		
(a) શેરમૂડી	20,00,000	18,00,000
(b) અનામત અને વધારો	7,50,000	5,00,000
(2) બિનચાલુ જવાબદારીઓ :		
10 %ના ડિબેન્ચર	5,00,000	7,00,000
(3) ચાલુ જવાબદારીઓ	4,00,000	3,00,000
કુલ	36,50,000	33,00,000
II મિલકતો :		
(1) સ્થિર મિલકતો		
(i) દશ્ય મિલકતો : જમીન-મકાન	22,00,000	20,00,000
(ii) અદશ્ય મિલકતો : પેટન્ટ	6,00,000	6,00,000
(2) ચાલુ મિલકતો : (રોકડ સિવાય)	7,00,000	6,00,000
રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ	1,50,000	1,00,000
કુલ	36,50,000	33,00,000

નોંધ : ડિબેન્ચર વર્ષની શરૂઆતમાં પરત કરેલ છે.

જવાબ : સમજૂતી :

ક્રમ	વ્યવહાર	અસર
1.	ઈક્સ્પોર્ટ શેરમૂડીમાં વધારો ₹ 2,00,000 (₹ 20,00,000 – ₹ 18,00,000)	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે. આવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવાશે.
2.	ચાલુ વર્ષનો નફો ₹ 2,50,000 (₹ 7,50,000 – ₹ 5,00,000)	કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ માટે ધ્યાનમાં લેવાશે.
3.	10 %ના ઉભેન્યરમાં ઘટાડો ₹ 2,00,000 (₹ 5,00,000 – ₹ 7,00,000)	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે. જાવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવાશે.
4.	ચાલુ જવાબદારીઓમાં વધારો ₹ 1,00,000 (₹ 4,00,000 – ₹ 3,00,000)	કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાં ઉમેરાશે.
5.	સ્થિર મિલકતોમાં (જમીન-મકાન)માં વધારો ₹ 2,00,000 (₹ 22,00,000 – ₹ 20,00,000)	રોકાણની પ્રવૃત્તિ છે. જાવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવાશે.
6.	સ્થિર મિલકતો (પેટન્ટ)માં કોઈ વધારો/ઘટાડો નથી.	કોઈ અસર થશે નહિએ.
7.	ચાલુ મિલકતોમાં વધારો ₹ 1,00,000 (₹ 7,00,000 – ₹ 6,00,000)	કામગીરીની પ્રવૃત્તિમાંથી બાદ થશે.

જવાબ : તા. 31-3-2017ના રોજનું દાહોદ કંપની લિલિટેડનું રોકડ પ્રવાહ પત્રક

વિગત	(₹)	(₹)
(A) કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ નફો-નુકસાનની આખર બાકી (અનામતો અને વધારો) બાદ : નફો-નુકસાનની શરૂની બાકી (અનામતો અને વધારો) ચાલુ વર્ષનો નફો ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચાઓ, જોગવાઈઓ, નાણાકીય ખર્ચાઓ ઉભેન્યરનું વ્યાજ બાદ : બિનકામગીરી આવકો કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફાર પહેલાંનો કામગીરી નફો ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો ચાલુ દેવાંમાં વધારો	7,50,000 5,00,000 — 50,000 — 3,00,000 — 1,00,000 1,00,000 1,00,000 — 4,00,000 — 1,00,000	2,50,000 — 50,000 — 3,00,000 — 1,00,000 1,00,000 3,00,000 — 1,00,000
(B) રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ : જમીન-મકાનની ખરીદ	(A) (B)	3,00,000 (2,00,000) 1,00,000

વિગત	(₹)	(₹)
(C) નાણકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ :		
શેરમૂડીમાં વધારો	2,00,000	
ઉદ્બેન્ચરનું વ્યાજ	(50,000)	
10 % ઉદ્બેન્ચર પરત	(2,00,000)	(50,000)
(D) રોકડ અને રોકડ સમકક્ષમાં ચોખ્ખો વધારો (A + B + C)		50,000
ઉમેરો : રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની શરૂની બાકી		1,00,000
(E) રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની આખરની બાકી		1,50,000

ખાસનોંધ : વિદ્યાર્થીઓને રોકડ પ્રવાહનાં સમગ્રલક્ષી અભ્યાસ અંગે સમજૂતી મળે તે માટે ઉદાહરણ 16 આપવામાં આવેલ છે, જેમાં ત્રણેય પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ કરેલ છે. આ પ્રકારનાં પ્રશ્નો પરીક્ષામાં અપેક્ષિત નથી.

ઉદાહરણ 16 : સોમનાથ લિમિટેડ કંપનીની નીચેની વિગતોના આધારે તા. 31-3-2017ના રોજનું રોકડ પ્રવાહ પત્રક બનાવો.

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
I ઈક્વિટી અને જવાબદારીઓ :		
(1) શેરહોલ્ડર્સનાં ભંડોળો :		
(a) શેરમૂડી : ઈક્વિટી શેરમૂડી	18,00,000	16,00,000
પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	2,00,000	—
(b) અનામતો અને વધારો : સામાન્ય અનામત	1,00,000	80,000
નફા-નુકસાન ખાતું	48,000	40,000
(2) બિનચાલુ જવાબદારીઓ :		
14 %ના ઉદ્બેન્ચર	2,60,000	2,40,000
(3) ચાલુ જવાબદારીઓ :		
બેન્ક ઓફરાઇસ્ટ	2,72,000	5,00,000
વેપારી દેવાં	4,40,000	4,80,000
ટૂકા ગાળાની જોગવાઈઓ :		
કરવેરા જોગવાઈ	1,68,000	1,20,000
સૂચિત ડિવિન્ડ	2,32,000	2,00,000
કુલ	35,20,000	32,60,000
II મિલકતો :		
(1) બિનચાલુ મિલકતો :		
સ્થેર મિલકતો દશ્ય	16,00,000	16,40,000
બાદ : ઘસારો - ભંડોળ ખાતું	6,00,000	4,40,000
	10,00,000	12,00,000
(2) ચાલુ મિલકતો :		
વેપારી લોણાં	9,60,000	8,00,000
સ્ટોક	14,00,000	12,00,000
રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ	1,60,000	60,000
કુલ	35,20,000	32,60,000

વધારાની માહિતી :

- (1) ડિબેન્ચર પર ચૂકવેલ વ્યાજ ₹ 36,000
- (2) કરવેરા ચૂકવ્યા ₹ 1,68,000

જવાબ : સમજૂતી :

ક્રમ	વ્યવહાર	અસર
1.	ઈક્સ્પોર્ટ શેરમૂડીમાં વધારો ₹ 2,00,000 (₹ 18,00,000 – ₹ 16,00,000)	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે. આવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવશે.
2.	પ્રેફરન્સ શેરમૂડીમાં વધારો ₹ 2,00,000 (₹ 2,00,000 – ₹ શૂન્ય)	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે. આવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવશે.
3.	સામાન્ય અનામતમાં વધારો ₹ 20,000 (₹ 1,00,000 – ₹ 80,000)	કામગીરીના પત્રકમાં જોગવાઈ હેઠળ નફામાં ઉમેરાશે.
4.	નફા-નુકસાન ખાતું ચાલુ વર્ષનો નફો ₹ 8000 (₹ 48,000 – ₹ 40,000)	કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ માટે ધ્યાનમાં લેવાય છે.
5.	14 %ના ડિબેન્ચરમાં વધારો ₹ 20,000 (₹ 2,60,000 – ₹ 2,40,000)	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે. આવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવશે.
6.	ચાલુ જવાબદારીઓ : <ul style="list-style-type: none"> – બેન્ક ઓવરરાફ્ટ ઘટાડો ₹ 2,28,000 (₹ 2,72,000 – ₹ 5,00,000) – વેપારી દેવાંમાં ઘટાડો ₹ 40,000 (₹ 4,40,000 – ₹ 4,80,000) – કરવેરાની જોગવાઈ – સૂચિત ડિવિડન્ડ 	નાણાકીય પ્રવૃત્તિ છે. જાવક રોકડ પ્રવાહમાં દર્શાવશે. કામગીરી રોકડ પ્રવાહમાંથી બાદ થશે. હવાલામાં ચૂકવણી પણ દર્શાવેલ છે, તેથી તેનું ખાતું બનાવવામાં આવશે. ખાતાના આધારે અસરો દર્શાવશે. ગથા વર્ષનું સૂચિત ડિવિડન્ડ નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાં જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવશે. ચાલુ વર્ષનું સૂચિત ડિવિડન્ડ કામગીરીપત્રકમાં જોગવાઈઓ હેઠળ નફામાં ઉમેરાશે.
7.	સ્થિર મિલકતો (દશ્ય) અને ઘસારો	સ્થિર મિલકતો અને ઘસારાનાં ખાતાં બનાવવામાં આવશે. ખાતાના આધારે અસરો દર્શાવશે.
8.	ચાલુ મિલકતો : <ul style="list-style-type: none"> – વેપારી લેઝાંમાં વધારો ₹ 1,60,000 (₹ 9,60,000 – ₹ 8,00,000) – સ્ટોકમાં વધારો ₹ 2,00,000 (₹ 16,00,000 – ₹ 14,00,000) 	કામગીરી રોકડ પ્રવાહમાંથી બાદ થશે. કામગીરી રોકડ પ્રવાહમાંથી બાદ થશે.
9.	ડિબેન્ચર વ્યાજ ચૂકવ્યું ₹ 36,000	ડિબેન્ચર વ્યાજ કામગીરીના પત્રકમાં ઉમેરાશે અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાં જાવક રોકડ પ્રવાહ તરીકે દર્શાવશે.

કરવેરાની જોગવાઈનું ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
રોકડ ખાતે (ચૂકવણી) (કામગીરી પ્રવૃત્તિમાંથી બાદ)	1,68,000	બાકી આગળ લાવ્યા	1,20,000
બાકી આગળ લઈ ગયા	1,68,000	નફા-નુકસાન ખાતે (જોગવાઈ)	
	3,36,000	કામગીરીના પત્રકમાં ઉમેરાશે	2,16,000
			3,36,000

સ્થિર મિલકતોનું ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	16,40,000	રોકડ ખાતે (વેચાણ) (રોકાણની પ્રવૃત્તિમાંથી આવક રોકડ પ્રવાહ)	40,000
		બાકી આગળ લઈ ગયા	16,00,000
	16,40,000		16,40,000

ઘસારા ભંડોળનું ખાતું

ઉધાર

જમા

વિગત	રકમ (₹)	વિગત	રકમ (₹)
બાકી આગળ લાવ્યા	6,00,000	બાકી આગળ લાવ્યા	4,40,000
	6,00,000	નફા-નુકસાન ખાતે	1,60,000
			6,00,000

— કરવેરાની જોગવાઈ અને ઘસારા ભંડોળની બાકી જમા બાકી હોય છે.

કરવેરા :

(1) કરવેરા જોગવાઈ ખાતે ...૩	1,68,000	
તે રોકડ ખાતે	1,68,000	
(2) નફા-નુકસાન ખાતે ...૩	2,16,000	
તે કરવેરાની જોગવાઈ ખાતે	2,16,000	

ઘસારો અને સ્થિર મિલકતો :

(1) નફા-નુકસાન ખાતે ...૩	1,60,000	
તે ઘસારા ભંડોળ ખાતે	1,60,000	
(2) સ્થિર મિલકતો ખાતે ...૩	1,20,000	
તે રોકડ ખાતે	1,20,000	

નોંધ : આમનોંધો વિદ્યાર્થીની સમજૂતી માટે આપેલ છે. પરીક્ષામાં અપેક્ષિત નથી.

સોમનાથ લિમિટેડનું તા. 31-3-2017ના રોજનું રોકડ પ્રવાહ પત્રક

વિગત	(₹)	(₹)
(A) કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ :		
નફા-નુકસાન ખાતાની આખરની બાકી	48,000	
બાદ : નફા-નુકસાન ખાતાની શરૂની બાકી	40,000	
ચાલુ વર્ષનો નફો		8000
ઉમેરો : બિનરોકડ ખર્ચાઓ (જોગવાઈઓ)		
કરવેરાની જોગવાઈ	2,16,000	
ઘસારા ખાતે	1,60,000	
સામાન્ય અનામત ખાતે	20,000	
સૂચિત ડિવિન્ડ	2,32,000	
ડિબેન્ચર વ્યાજ	36,000	6,64,000
-	6,72,000	-
બાદ : બિનકામગીરી આવકો		6,72,000
કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફાર પહેલાંનો નફો		-
ઉમેરો : ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો		-
ચાલુ દેવાંમાં વધારો		-
બાદ : ચાલુ મિલકતોમાં વધારો :		6,72,000
વેપારી લેણાંમાં વધારો	1,60,000	
સ્ટોકમાં વધારો	2,00,000	
ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો :		
વેપારી દેવાં	40,000	4,00,000
બાદ : કરવેરા ચૂકવ્યા		2,72,000
		1,68,000
		1,04,000
(B) રોકાણની પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ :		
સ્થિર મિલકતોનું વેચાણ	40,000	40,000
(C) નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ :		1,44,000
ઇક્વિટી શેરમૂડીમાં વધારો	2,00,000	
પ્રેફરન્સ શેરમૂડીમાં વધારો	2,00,000	
14 %ના ડિબેન્ચર બદાર પાડ્યા	20,000	
બેન્ક ઓવરસ્ટ્રક્ટ (પરત)	(2,28,000)	
સૂચિત ડિવિન્ડ	(2,00,000)	
ડિબેન્ચર વ્યાજ ચૂકવ્યું	(36,000)	(44,000)
(D) રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ		1,00,000
ઉમેરો : રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની શરૂની બાકી		60,000
રોકડ અને રોકડ સમકક્ષની આખરની બાકી		1,60,000

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

- (1) રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં કેટલી પ્રવૃત્તિઓ હોય છે ?

(અ) પાંચ	(બ) ચાર
(ક) ત્રણ	(દ) બે
- (2) રોકડ સમકક્ષની ..... .

(અ) ઉચ્ચ પ્રવાહીતા હોય છે.	(બ) ઉચ્ચ સંધરતા હોય છે.
(ક) ઉચ્ચ નફાકારકતા હોય છે.	(દ) ઉપરના બધા
- (3) ચાલુ મિલકતોમાં ઘટાડો અને ચાલુ દેવાંમાં વધારો ..... .

(અ) અનુકૂળે આવક રોકડ પ્રવાહ અને જાવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.	(બ) અનુકૂળે જાવક રોકડ પ્રવાહ અને આવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.
(ક) બંને આવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.	(દ) બંને જાવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.
- (4) ચાલુ મિલકતોમાં વધારો અને ચાલુ દેવાંમાં ઘટાડો ..... .

(અ) બંને જાવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.	(બ) બંને આવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.
(ક) અનુકૂળે જાવક રોકડ પ્રવાહ અને આવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.	(દ) અનુકૂળે આવક રોકડ પ્રવાહ અને જાવક રોકડ પ્રવાહ દર્શાવે છે.
- (5) દેવાદારો અને લેણીહૂંડીનો ઉધરાણી ..... .

(અ) કામગીરીનો આવક રોકડ પ્રવાહ છે.	(બ) કામગીરીનો જાવક રોકડ પ્રવાહ છે.
(ક) નાણાકીય પ્રવૃત્તિનો આવક રોકડ પ્રવાહ છે.	(દ) રોકાણની પ્રવૃત્તિનો આવક રોકડ પ્રવાહ છે.
- (6) નીચેનામાંથી કષે વ્યવહાર હંમેશા કામગીરી પ્રવૃત્તિનો વ્યવહાર બને છે.

(અ) લોનનું ચૂકવેલ વ્યાજ	(બ) મળેલ ડિવિડન્ડ
(ક) ચૂકવેલ ડિવિડન્ડ	(દ) પગારનો ખર્ચ
- (7) રોકાણો પર મળેલ ડિવિડન્ડ કે વ્યાજની રકમ ..... .

(અ) કામગીરીની પ્રવૃત્તિમાં રોકડ પ્રવાહમાં ઉમેરાય છે.	(બ) નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાં રોકડ પ્રવાહમાંથી બાદ થાય છે.
(ક) રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં રોકડ પ્રવાહમાં ઉમેરાય છે.	(દ) રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં રોકડ પ્રવાહમાંથી બાદ થાય છે.
- (8) બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ ..... .

(અ) ચાલુ જવાબદારી છે પણ નાણાકીય પ્રવૃત્તિ ગણાય છે.	(બ) ચાલુ જવાબદારી છે કામગીરી પ્રવૃત્તિ ગણાય છે.
(ક) ચાલુ જવાબદારી છે પણ રોકાણની પ્રવૃત્તિ ગણાય છે.	(દ) રોકડ પ્રવાહ પત્રકની પ્રવૃત્તિ નથી.
- (9) મળેલ ભાંડ ..... .

(અ) કામગીરીની પ્રવૃત્તિમાં ઉમેરાય છે અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાંથી બાદ થાય છે.	(બ) કામગીરીની પ્રવૃત્તિમાં ઉમેરાય છે અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાં ઉમેરાય છે.
(ક) કામગીરીની પ્રવૃત્તિમાં ઉમેરાય છે અને રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં ઉમેરાય છે.	(દ) કામગીરીની પ્રવૃત્તિમાંથી બાદ થાય છે અને રોકાણની પ્રવૃત્તિમાં ઉમેરાય છે.

- (10) ગયા વર્ષની સરખામણીમાં ચાલુ વર્ષ પાઘડીની રકમ ઘટે, તો ..... .
 (અ) પાઘડીનું વેચાણ કહેવાય (બ) પાઘડીની ખરીદી કહેવાય
 (ક) પાઘડી માંડી વાળી કહેવાય (ઢ) ઉપરના બધા

(11) રોકડ બેન્કમાં ભરીએ તે ..... .
 (અ) કામગીરીની પ્રવૃત્તિનો જાવક રોકડ પ્રવાહ છે.
 (બ) નાણાકીય પ્રવૃત્તિનો જાવક રોકડ પ્રવાહ છે.
 (ક) રોકાણની પ્રવૃત્તિનો જાવક રોકડ પ્રવાહ છે.
 (ઢ) રોકડ પ્રવાહ નથી.

(12) નીચેનામાંથી કોણો નાણાકીય ખર્ચમાં સમાવેશ થાય છે ?
 (અ) કારખાનાના ખર્ચ (બ) વહીવટી ખર્ચ
 (ક) વેચાણના ખર્ચ (ઢ) વ્યાજનો ખર્ચ

(13) વચ્ચગાળાનું ડિવિડન્ડ ચૂકવાય, ત્યારે ..... .
 (અ) કામગીરીના પત્રકમાંથી બાદ થાય અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાં ઉમેરાય.
 (બ) કામગીરીના પત્રકમાંથી બાદ થાય અને રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાં ઉમેરાય.
 (ક) કામગીરીના પત્રકમાં ઉમેરાય અને નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી બાદ થાય.
 (ઢ) ઉપરના એકેય નાહિ.

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં જવાબ આપો :

- (1) રોકડ પ્રવાહ એટલે શું ?
  - (2) રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ એટલે શું ?
  - (3) રોકડ પ્રવાહ પત્રક એટલે શું ?
  - (4) કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ એટલે શું ?
  - (5) રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ એટલે શું ?
  - (6) નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ એટલે શું ?
  - (7) ક્યા વ્યવહારો હંમેશાં કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓ હોય છે ?
  - (8) ક્યા વ્યવહારો હંમેશાં રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ હોય છે ?
  - (9) ક્યા વ્યવહારો હંમેશાં નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓ હોય છે ?
  - (10) એક જ વ્યવહારમાંથી બે પ્રવૃત્તિઓ ઉદ્ભવતી હોય તેવા કોઈ એક વ્યવહારનું ઉદાહરણ આપો.
  - (11) ‘રોકડ વ્યવહાર છે પણ રોકડ પ્રવાહ નથી’ તેનું ઉદાહરણ આપો.
  - (12) સ્વનિર્ભિત મિલકતો ક્યાં નોંધવામાં આવે છે ?
  - (13) બેન્ક ઓવરફ્રાફ્ટમાં વધારો/ઘટાડો કઈ પ્રવૃત્તિમાં નોંધાય છે ?
  - (14) ચૂકુવેલ બાંધધરી કમિશન કઈ પ્રવૃત્તિમાં ધ્યાનમાં લેવાય છે ?
  - (15) આવકવેરાની ચૂકુવણી અને આવકવેરા રિઝન્ડ કઈ પ્રવૃત્તિ ગજાય છે ? કેમ ?
  - (16) કોઈ પણ બે કામગીરી આવકનાં ઉદાહરણ આપો.
  - (17) સામાન્ય અનામતનો વધારો ક્યાં નોંધાય છે ?
  - (18) નીચેના વ્યવહારોથી રોકડ પ્રવાહ વધશે કે ઘટશે તે જણાવો :

(i) ચાલુ મિલકતો વખે	(ii) ચાલુ મિલકતો ઘટે
(iii) ચાલુ દેવાં વધે	(iv) ચાલુ દેવાં ઘટે
  - (19) મળેલ ડિવિડન્ડ અને વ્યાજ કઈ પ્રવૃત્તિમાં નોંધાય છે ?
  - (20) ચૂકુવેલ વ્યાજ અને ડિવિડન્ડ કઈ પ્રવૃત્તિમાં નોંધાય છે ?

3. નીચેના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો :

- (1) નીચેની કંપનીઓની કામગીરી પ્રવૃત્તિઓ જણાવો :
 (i) વેપાર કરતી કંપનીઓ   (ii) વીમા કંપનીઓ   (iii) બેંક

- (2) બિનનાણાકીય કંપનીઓ અને નાણાકીય કંપનીઓ માટે કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહના વ્યવહારો સમજાવો.
- (3) નીચે આપેલા વ્યવહારોમાંથી કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો ઓળખો :
- (i) મજૂરીના ચૂકવ્યા
  - (ii) મકાન ખરીદ્યું
  - (iii) ફર્નિચર વેચાણ
  - (iv) લેશદારોને ચૂકવ્યા
  - (v) ડિવિડન ચૂકવ્યું
  - (vi) ભાડું ચૂકવ્યું
  - (vii) ઓફિસના ખર્ચ ચૂકવ્યા
  - (viii) વેચાણ-વિતરણ ખર્ચ ચૂકવ્યા
  - (ix) ખરીદમાલ ગાડાભાડું
  - (x) વેચાણમાલ ગાડાભાડું
  - (xi) રોયલ્ટી ચૂકવી
  - (xii) આવકવેરો ચૂકવો
4. રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહના વ્યવહારો સમજાવો.
5. નીચે આપેલા વ્યવહારોમાંથી રોકાણની પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો ઓળખો :
- (i) પગારના ચૂકવ્યા
  - (ii) ભાડું ચૂકવ્યું
  - (iii) રોકાણો ખરીદ્યાં
  - (iv) જમીન વેચી
  - (v) મકાન ખરીદ્યું
  - (vi) રોકાણો પર વ્યાજ મળ્યું
  - (vii) ફર્નિચર વેચ્યું
  - (viii) દેવાદારો પાસેથી ઉધરાણી
  - (ix) લેશદારોને ચૂકવ્યા
  - (x) ઈક્વિટી શેર બહાર પાડ્યા
  - (xi) ડિબેન્ચર પરત કર્યા
  - (xii) રોકાણો પર ડિવિડન મળ્યું
6. નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહના વ્યવહારો સમજાવો.
7. નીચે આપેલા વ્યવહારોમાંથી નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓના વ્યવહારો ઓળખો :
- (i) યંત્ર વેચાણ
  - (ii) પ્રેફરન્સ શેરમૂડી પરત કરી
  - (iii) ડિવિડન ચૂકવ્યું
  - (iv) વ્યાજ ચૂકવ્યું
  - (v) ડિવિડન મળ્યું
  - (vi) બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટ લીધો
  - (vii) રોકાણોની ખરીદી
  - (viii) નવા ઈક્વિટી શેર બહાર પાડ્યા
  - (ix) વચ્ચગાળાનું ડિવિડન ચૂકવ્યું
  - (x) વ્યાજ મળ્યું
  - (xi) બેન્ક લોન લીધી
  - (xii) કમિશન મળ્યું
8. બિનરોકડ વ્યવહારો એટલે શું ? બે ઉદાહરણો આપો.
9. બિનકામગીરી આવકો એટલે શું ? બે ઉદાહરણો આપો.
10. રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં વચ્ચગાળાના ડિવિડનની અસર ક્યાં આપવામાં આવે છે ?
11. રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં કરવેરાની જોગવાઈ અને કરવેરાની ચૂકવણી અંગે અસર ક્યાં આપવામાં આવે છે ?
12. રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં બોન્સ શેરની અસર સમજાવો.
13. ડિબેન્ચરનું શેરમાં રૂપાંતર કરવામાં આવે ત્યારે તેની રોકડ પ્રવાહ પત્રકમાં અસર ક્યાં આપવામાં આવે છે ?
14. શેર બાંધદરી કમિશનની ચૂકવણી કઈ પ્રવૃત્તિ ગણાય છે ? કેમ ?
15. નીચે આપેલા વ્યવહારોના આધારે કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	(₹)
આવકવેરા પહેલાંનો નફો	99,000
આવકવેરાની જોગવાઈ	29,000
સૂચિત ડિવિડન	39,000
ઘસારો	22,000
ડિવિડન મળ્યું	21,000
વ્યાજ મળ્યું	20,000
વ્યાજ ચૂકવ્યું	28,000
પાધડી માંડી વાળી	15,000
મિલકત વેચાણ નફો	12,000

16. નીચે આપેલા વિગતોના આધારે કામગીરી પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
નફા-નુકસાન ખાતું	45,000	30,000
ઘસારો	90,000	70,000
પાધડી	40,000	55,000
સ્ટોક	60,000	45,000
દેવાદારો	50,000	90,000
લેણદારો	40,000	60,000
દેવીહૂંડીઓ	70,000	20,000
અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચોઓ	10,000	15,000

વધારાની માહિતી :

- (i) ડિવિડન મળ્યું ₹ 2000
- (ii) વ્યાજ ચૂકવ્યું ₹ 3000
- (iii) ભાડું મળ્યું ₹ 10,000

17. નીચે આપેલા વ્યવહારોના આધારે કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
નફા-નુકસાન ખાતું	60,000	25,000
સામાન્ય અનામત	45,000	35,000
કરવેરાની જોગવાઈ	38,000	48,000
ઘસારા લંડોળ	42,000	32,000
પાધડી	27,000	38,000
દેવાદારો	49,000	39,000
લેણદારો	39,000	29,000
ખર્ચ ચૂકવવાના બાકી	12,000	17,000
અગાઉથી ચૂકવેલ ખર્ચોઓ	14,000	10,000

વધારાની માહિતી :

- (i) મિલકત વેચાણનો નફો ₹ 15,000 (ii) ફર્નિચર વેચાણ નુકસાન ₹ 8000
- (iii) ભાડાની આવક ₹ 48,000 (iv) ડિબેન્ચર પર વ્યાજ ચૂકવ્યું ₹ 32,000
- (v) ડિવિડની ચૂકવણી ₹ 10,000

18. નીચે આપવામાં આવેલ માહિતીના આધારે રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	(₹)
બિનચાલુ રોકાણોનું વેચાણ	88,000
જમીનની ખરીદી	1,48,000
યંત્રની ખરીદી	98,000
ફર્નિચર વેચાણ	45,000
રોકાણો પર ડિવિડન મળ્યું	40,000
પાધડીના ચૂકવણા	32,000
શેર બહાર પાડવા	1,20,000
ડિબેન્ચર પરત કર્યા	45,000
લોન લીધી	28,000

19. નીચે આપેલી વિગતોના આધારે રોકાણની પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
ખાનટ અને યંત્રો	9,20,000	7,20,000
ખાનટ અને યંત્રોનું ઘસારા બંદોળ	1,50,000	1,20,000
પાધડી	90,000	95,000
પેટન્ટ	70,000	1,30,000
10 %ના રોકાણો	95,000	2,70,000
સામાન્ય અનામત	45,000	30,000
નફા-નુકસાન ખાતું	60,000	40,000
ઈક્સ્પ્રીશન શેરમૂડી	6,00,000	4,50,000
બેન્ક લોન	1,00,000	1,50,000
ચાલુ જવાબદારીઓ	90,000	60,000
રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ ₹ 18,000		
વર્ષ દરમિયાન અમુક પેટન્ટનું વેચાણ કર્યું છે.		

20. નીચે આપવામાં આવેલ માહિતીના આધારે નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	(₹)
જમીન ખરીદી	1,88,000
ઇક્સ્પ્રીશન શેર બહાર પાડ્યા	1,45,000
પ્રેફરન્સ શેર પરત કર્યા	60,000
ડિબેન્ચર પરત કર્યા	70,000
બેન્ક લોન લીધી	90,000
ડિબેન્ચર વ્યાજ ચૂક્યું	6000
ડિવિડન્ડ ચૂક્યું	8000
ડિવિડન્ડ-વ્યાજ મળ્યું	9000
ફર્નિચર વેચાણ	32,000
યંત્ર ખરીદી	68,000
રોકાણો પર વ્યાજ મળ્યું	13,000
પેટન્ટના ચૂક્યા	19,000

21. નીચે આપેલ માહિતીના આધારે નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતા રોકડ પ્રવાહની ગણતરી કરો :

વિગત	31-3-2017 (₹)	31-3-2016 (₹)
10 %ના ડિબેન્ચર	2,45,000	1,95,000
ઇક્સ્પ્રીશન શેરમૂડી	3,45,000	2,50,000
12 %ના ડિબેન્ચર	1,00,000	1,50,000
પ્રેફરન્સ શેરમૂડી	80,000	1,00,000
બેન્ક ઓવરરાફ્ટ	45,000	68,000

વધારાની માહિતી :

- (1) ડિબેન્ચર વ્યાજના ચૂક્યા ₹ 12,000
- (2) ઇક્સ્પ્રીશન શેર ડિવિડન્ડ અને પ્રેફરન્સ શેર ડિવિડના ચૂક્યા ₹ 22,000
- (3) બેન્ક ઓવરરાફ્ટનું વ્યાજ ચૂક્યું ₹ 4000

જવાબો (Answers)

સ્વાધ્યાય 1

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :
- (1) (ક)   (2) (બ)   (3) (અ)   (4) (ક)   (5) (દ)   (6) (દ)   (7) (બ)
 (8) (ક)   (9) (અ)   (10) (ક)
5. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 22,50,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 30,00,000; શેર પ્રથમ અને છેલ્લા હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 22,50,000.
6. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 14,40,000; નામંજૂર કરેલા શેર પર પરત કરેલ રકમ ₹ 2,40,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 9,00,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 8,94,000; મળવાના બાકી હપ્તાની રકમ ₹ 6000
7. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 33,75,000; અરજની રકમ શેરમૂડી ખાતે લઈ ગયા ₹ 30,00,000 જ્યારે અરજદારોને પરત કરેલ રકમ ₹ 3,75,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 30,00,000; શેર પ્રથમ હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 23,98,080; શેર બીજા હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 35,93,520; બાકી હપ્તાની પછીથી મળેલ રકમ ₹ 8400 (1920 + 6480)
8. શેરઅરજી વખતે અગાઉથી મળેલ હપ્તા સાથેની કુલ મળેલ રકમ ₹ 17,39,000; અરજી વખતે અગાઉથી મળેલ મંજૂરીની રકમ ₹ 8000 અને અગાઉથી મળેલ હપ્તાની રકમ ₹ 6000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 19,99,500 (₹ 20,00,000 બાદ અગાઉથી અરજી વખતે મળેલ મંજૂરીની રકમ ₹ 8000 ઉમેરો મંજૂરી વખતે મળેલ હપ્તાની રકમ ₹ 7500); શેર પ્રથમ અને છેલ્લા હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 14,86,500 (₹ 15,00,000 – ₹ 7500 – ₹ 6000)
9. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 14,00,000; અરજદારોને પરત કરેલ રકમ ₹ 2,00,000; મંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 23,76,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 8,91,000.
10. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 1,38,00,000; અરજદારોને પરત કરેલ રકમ ₹ 46,00,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 1,35,83,000 (₹ 1,36,00,000 બાદ ₹ 17,000 હિંમતભાઈના); શેર છેલ્લા હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 51,89,600 (₹ 52,00,000 બાદ ₹ 6500 હિંમતભાઈના અને ₹ 3900 હિમાના).
11. શેરઅરજી વખતે જામીનગીરી પ્રીમિયમની કુલ રકમ ₹ 27,00,000;
 શેરમંજૂરી વખતે જામીનગીરી પ્રીમિયમની કુલ રકમ ₹ 45,00,000;
 શેરઅરજી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 45,00,000;
 શેરમંજૂરી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 62,91,600 (₹ 63,00,000 બાદ ₹ 8400 અબ્દુલના);
 શેર પ્રથમ અને આખરી હપ્તા ખાતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 8,98,000 (₹ 9,00,000 બાદ ₹ 1200 અબ્દુલના અને ₹ 800 હારુનના)
12. (i) શેર જપ્ત કરતી વખતે શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 2400; જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 1600; શેરજપ્તીની જમા બાકી મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા ₹ 800.
 (ii) શેર જપ્ત કરતી વખતે શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 3000, જપ્ત કરેલા 600 શેરમાંથી 400 શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 1600; શેરજપ્તીની પ્રમાણસર જમા બાકી મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા ₹ 400.
 (iii) શેર જપ્ત કરતી વખતે શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 18,000, જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 9000; શેરજપ્તી જમા બાકી મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા ₹ 9000.
13. (i) શેર જપ્ત કરતી વખતે જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ઉધાર ₹ 12,000 અને શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 3600; જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં બેન્ક ખાતે ઉધાર ₹ 8400 અને શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 3600; શેરજપ્તીની જમા બાકી રહેશે નહિ.

- (ii) શેર જપ્ત કરતાં શેરમૂડી ખાતે ₹ 4500 ($600 \times ₹ 7.50$) ઉધાર થશે જ્યારે શેરજપ્તી ખાતે ₹ 3300 જમા થશે. જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 2400 થશે. શેરજપ્તીની જમા બાકી ₹ 900 મૂડી અનામત ખાતે લઈ જવાશે.
- (iii) શેર જપ્ત કરતાં શેરમૂડી ખાતે ₹ 24,000 ($400 \times ₹ 60$) અને જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 8000 ($400 \times ₹ 20$) ઉધાર થશે, જ્યારે શેરજપ્તી ખાતે ₹ 12,000 જમા થશે. જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 4000 જ્યારે અગાઉથી મળેલ હપ્તા ખાતે ₹ 16,000 જમા થશે. શેરજપ્તીની જમા બાકી ₹ 8000 મૂડી અનામત ખાતે લઈ જવાશે.
14. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 44,10,000; અરજદારોને પરત કરેલ રકમ ₹ 8,10,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 47,92,000 (₹ 48,00,000 બાદ ₹ 8000 આકાશના); શેર પ્રથમ અને આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 35,90,400 (₹ 36,00,000 બાદ ₹ 6000 આકાશના અને ₹ 3600 સનીના); શેર જપ્ત કરતાં શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 14,400; જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 9600; શેરજપ્તીની જમા બાકી ₹ 4800 મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા તેના.
15. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 91,20,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 66,64,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 33,32,000; શેર જપ્ત કરતાં જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 70,000 ઉધાર થશે જ્યારે શેરજપ્તી ખાતે ₹ 6000 જમા થશે. જપ્ત થયેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં મળેલ પ્રીમિયમ સાથેની રકમ ₹ 28,000; શેરજપ્તીની જમા બાકી ₹ 6000 મૂડી અનામત ખાતે લઈ જવાશે.
16. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 1,04,00,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 1,83,65,500 (₹ 1,84,00,000 – ₹ 34,500 વિપુલના); વિપુલના 1500 શેર જપ્ત કરતાં જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ઉધાર ₹ 30,000 અને શેરમૂડી ખાતે ઉધાર ₹ 9000 જ્યારે શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 4500 અને શેરમંજૂરી ખાતે જમા ₹ 34,500; જપ્ત થયેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 1500; શેરજપ્તીની બાકી મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા ₹ 3000; શેર આખરી હપ્તા ખાતે મળેલ રકમ ₹ 31,98,000 (₹ 32,00,000 બાદ ₹ 2000 હેમાના); હેમાના 500 શેર જપ્ત થતાં શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 3000 અને જપ્ત કરેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 3000. શેરજપ્તી ખાતાની બાકી રહેશે નહિ.
17. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 90,00,000; નામંજૂર થયેલા શેરનાં નાણાં અરજદારોને પરત ₹ 30,00,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 23,76,000 (₹ 24,00,000 બાદ ₹ 24,000 સિદ્ધરાજના); સિદ્ધરાજના 6000 શેર જપ્ત કરતાં શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 18,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 17,70,000 (₹ 17,82,000 બાદ ₹ 12,000 જયસિંહના); જયસિંહના 4000 શેર જપ્ત કરતાં શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 28,000; જપ્ત થયેલા 6000 શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 18,000 અને જપ્ત થયેલા 4000 શેર ફરીથી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 16,000; શેરજપ્તી જમા બાકી ₹ 12,000 મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા.
18. શેરઅરજી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 36,00,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 27,00,000; શેર પ્રથમ હપ્તા વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 26,10,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 26,10,000; 4000 શેર જપ્ત કરતાં જામીનગીરી પ્રીમિયમ ખાતે ઉધાર ₹ 1,60,000 અને શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 20,000. જપ્ત થયેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતાં મળેલ રકમ ₹ 3,20,000. શેરજપ્તીની બાકી ₹ 20,000 મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા.
19. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 5,40,000; શેરઅરજીની રકમમાંથી શેરમૂડી ખાતે લઈ ગયા ₹ 3,60,000; શેરમંજૂરી ખાતે (વધારાનાં નાણાં) લઈ ગયા ₹ 72,000 અને નહિ મંજૂર કરેલા 36,000 શેર પરની રકમ બેન્ક ખાતે લઈ ગયા ₹ 1,08,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 2,88,000 (₹ 3,60,000 બાદ ₹ 72,000); શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 4,80,000.
20. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 18,60,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 10,80,000, પ્રથમ હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 9,00,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 8,98,000; મહેશનાં 1000 શેર જપ્ત કરતાં શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 8000. જપ્ત થયેલા શેર ફરીથી બહાર પાડતા શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 5000. શેરજપ્તી ખાતાની બાકી ₹ 3000 મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા.
21. શેરઅરજી વખતે મળેલ નાણાં ₹ 84,00,000; નામંજૂર કરેલા શેર પર અરજદારોને પરત કરેલ રકમ ₹ 48,00,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 30,00,000 (₹ 42,00,000 – ₹ 12,00,000 અરજી વખતે મળેલ વધારાનાં નાણાં, શેરમંજૂરી ખાતે લઈ ગયા હતા તેના); શેર પ્રથમ અને આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 18,00,000.

22. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 47,93,25,000; શેરઅરજી અને શેરમંજૂરીની કુલ રકમ ₹ 69,72,00,000 શેરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે ઉધાર કરવામાં આવશે. 1,50,000 શેર પરનાં નાણાં શેર દીક રૂ 290.50 લેખે કુલ રૂ 4,35,75,000 પરત કરવામાં આવશે; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 26,14,50,000 (મંજૂરી વખતે મંગાવેલ રકમ ₹ 34,86,00,000 બાદ અગાઉથી મળેલ મંજૂરીની રકમ ₹ 8,71,50,000)
23. અરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 56,25,000; શેરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 15,00,000; શેર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 22,27,500; વિશાળના 7500 શેર જપ્ત કરતાં શેરજપ્તી ખાતે જમા ₹ 52,500; જપ્ત કરેલા શેર ફી બહાર પાડતાં શેરજપ્તી ખાતે ઉધાર ₹ 7500; શેરજપ્તી ખાતાની જમા બાકી ₹ 45,000 મૂડી અનામત ખાતે લઈ ગયા.
24. શેરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 2,16,75,000; શેર પ્રથમ અને આખરી હપ્તા ખાતે મળેલ રકમ ₹ 25,00,000 (હપ્તા વખતે મંગાવેલ રકમ ₹ 67,50,000 બાદ ₹ 42,50,000

સ્વાધ્યાય 2

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (ક)   (2) (બ)   (3) (ડ)   (4) (અ)   (5) (કુ)   (6) (ઝ)   (7) (બ)

(8) (બ)   (9) (ક)   (10) (બ)
4. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે નાણાં મળ્યાં ₹ 4,50,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે નાણાં મળ્યાં ₹ 5,40,000
 ડિબેન્ચર હપ્તા વખતે નાણાં મળ્યાં ₹ 3,00,000
5. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 18,00,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 18,00,000
 ડિબેન્ચર આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 12,00,000
 જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે ₹ 12,00,000
6. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 3,75,000
 મંજૂરી વખતે ડિબેન્ચર વટાવ ₹ 3,00,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 5,25,000
 ડિબેન્ચર હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 2,84,000
7. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 10,50,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 12,09,000
 મંજૂરી વખતે અગાઉથી મળેલ હપ્તા ખાતે ₹ 25,000 અને નહિ ભરેલ મંજૂરીની રકમ ₹ 16,000
 આખરી હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 7,15,000
8. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 1,50,00,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 1,14,00,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મંગાવેલ રકમ ₹ 1,44,00,000 બાદ અરજી વખતે મળેલ મંજૂરી પેટે રકમ ₹ 30,00,000
9. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે જમા ₹ 72,00,000;
 ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 72,00,000માંથી ડિબેન્ચર ખાતે ₹ 50,00,000,
 જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે ₹ 10,00,000 અને બેન્ક ખાતે ₹ 12,00,000 લઈ ગયા
10. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ રકમ ₹ 3,15,000
 ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 2,80,000
 ડિબેન્ચર છેલ્લા હપ્તા વખતે મળેલ રકમ ₹ 2,00,000
 ડિબેન્ચર બહાર પાડવાના ખર્ચ ખાતે ઉધાર ₹ 22,000
 નશ અને નુકસાનના પત્રક ખાતે ઉધાર ₹ 20,400 તે ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે જમા ₹ 16,000 અને ડિબેન્ચર બહાર પાડવાના ખર્ચ ખાતે જમા ₹ 4400

11. શિખર મશીનરી લિ. ને ₹ 15,00,000 પેટે ₹ 15,80,000ના 9 ટકાના ડિબેન્ચર આપતાં, ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે ઉધાર ₹ 80,000 થશે. જ્યારે શિખર મશીનરી લિ.ને ₹ 15,00,000 પેટે ₹ 14,10,000ના 9 ટકાના ડિબેન્ચર આપતાં, જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે ₹ 90,000 જમા થશે.
12. ચોઝી મિલકત ₹ 14,20,000, ખરીદક્રમત ₹ 15,36,000, પાછડી ₹ 1,16,000; ખરીદક્રમતની ચૂકવણી પેટે 11 ટકાના ડિબેન્ચર ખાતે ₹ 12,80,000 અને જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે ₹ 2,56,000
13. (1) અહીં બે આમનોંધ થશે :
  - (i) બેન્ક ખાતે ઉધાર ₹ 5,50,000, તે બેન્ક લોન ખાતે જમા ₹ 5,50,000
  - (ii) ડિબેન્ચર ઉપલક ખાતે ઉધાર ₹ 5,00,000, તે 10.5 ટકાના ડિબેન્ચર ખાતે જમા ₹ 5,00,000.
 (2) ફક્ત એક જ આમનોંધ થશે. બેન્ક ખાતે ઉધાર ₹ 5,50,000, તે બેન્ક લોન ખાતે જમા ₹ 5,50,000
14. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 18,00,000. તા. 30-9-2017 અને તા. 31-3-2018ના રોજ વાજની આમનોંધ :

ડિબેન્ચર પરના વ્યાજ ખાતે 3. 1,08,000, તે ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સ ખાતે ₹ 86,400, તે ચૂકવવાપાત્ર મૂળસ્થાનેથી કપાયેલ વેરા ખાતે ₹ 21,600

વર્ષના અંતે ડિબેન્ચર પરનું કુલ વ્યાજ મહેસૂલી ખર્ચ ગણતાં : નફા અને નુકસાનના પત્રક ખાતે ઉધાર ₹ 2,16,000, તે ડિબેન્ચર પરના વ્યાજ ખાતે જમા ₹ 2,16,000
15. (1) ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 8,50,000
- (2) ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 8,55,000, ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે ઉધાર ₹ 95,000 થશે
- (3) ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 17,60,000. જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે જમા થશે ₹ 1,60,000
16. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 12,00,000; ડિબેન્ચર બહાર પાડતાં થયેલ નુકસાન ખાતે ₹ 1,80,000 ઉધાર થશે જ્યારે ડિબેન્ચર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 1,80,000 જમા થશે. ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને કુલ પરત રકમ ₹ 13,80,000
17. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 19,00,000; ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે ₹ 1,00,000 અને ડિબેન્ચર બહાર પાડતાં થયેલ નુકસાન ખાતે ₹ 2,00,000 ઉધાર થશે જ્યારે ડિબેન્ચર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 2,00,000 જમા થશે. ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને કુલ પરત રકમ ₹ 22,00,000
18. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 44,10,000; ડિબેન્ચર બહાર પાડતાં થયેલ નુકસાન ખાતે ઉધાર ₹ 4,20,000 થશે, જ્યારે જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે ₹ 2,10,000 અને ડિબેન્ચર પરત પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 4,20,000 જમા થશે. ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને કુલ પરત રકમ ₹ 46,20,000
19. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 25,00,000; ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 55,00,000; ડિબેન્ચર પરતના પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 9,60,000 જમા થશે.
20. ડિબેન્ચરઅરજી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 9,60,000; ડિબેન્ચરમંજૂરી વખતે મળેલ કુલ રકમ ₹ 4,80,000, ડિબેન્ચર વટાવ ખાતે ઉધાર ₹ 1,60,000 થશે જ્યારે ડિબેન્ચર પરતના પ્રીમિયમ ખાતે ₹ 1,28,000 જમા થશે
21. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી વખતે મળેલ રકમ ₹ 17,60,000; ડિબેન્ચર પરત રોકાણ ખાતે ઉધાર ₹ 2,40,000 (16,00,000ના 15 ટકા); ડિબેન્ચર પરત અનામત ખાતે જમા ₹ 4,00,000 (16,00,000ના 25 ટકા); ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર પરતના ચૂકવ્યા; ₹ 16,00,000; ડિબેન્ચર પરત અનામત ખાતાની બાકી ₹ 4,00,000 સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા.
22. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી ખાતે મળેલ રકમ ₹ 21,20,000; જામીનગીરી પ્રીમિયમ અનામત ખાતે ₹ 1,20,000 અને ડિબેન્ચર પરતના પ્રીમિયમ ખાતે 2,00,000 જમા થશે. ડિબેન્ચર પરતના રોકાણ પેટે ₹ 3,00,000; ડિબેન્ચર પરતના રોકાણ પર મળેલ વ્યાજ ₹ 19,250; ડિબેન્ચર પરતના અનામત ખાતે ₹ 5,00,000 લઈ જવા પડશે, જે વર્ષના અંતે સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ જવામાં આવશે. મળેલ વ્યાજની રકમ નફા અને નુકસાનના પત્રક ખાતે જમા કરવામાં આવશે. ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર પેટે પરત કરેલ કુલ રકમ ₹ 22,00,000
23. ડિબેન્ચર પરત રોકાણ ખાતે ₹ 4,50,000; ડિબેન્ચર પરત અનામત ખાતે ₹ 30,00,000; ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર પેટે પરત કરેલ કુલ રકમ ₹ 33,60,000
ડિબેન્ચર પરત અનામત ખાતાની બાકી ₹ 30,00,000 સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા

24. ડિબેન્ચર પરત અનામત ખાતે ₹ 13,00,000 નફા અને નુકસાનના પત્રકના વધારા ખાતેથી લાવ્યા. ડિબેન્ચર પરત માટે રોકાણ કર્યું ₹ 3,60,000. ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર પરત પેટે ચૂકવણી ₹ 25,92,000, ડિબેન્ચર પરત અનામત ખાતાની બાકી ₹ 24,00,000 સામાન્ય અનામત ખાતે લઈ ગયા.
25. પોતાના ડિબેન્ચર ખરીદા રૂ 1,44,000; ડિબેન્ચર પરત કરતાં થયેલ નફો રૂ 6000.
26. પોતાના ડિબેન્ચર ખરીદા રૂ 24,90,000; ડિબેન્ચર પરતના નુકસાન ખાતે રૂ 90,000.
27. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી પેટે મળેલ રકમ ₹ 18,00,000; પોતાના ડિબેન્ચરમાં રોકાણ ₹ 7,00,000; રોકાણ વેચતાં થયેલ નફો ₹ 75,000 જે નફા અને નુકસાનના પત્રક ખાતે જમા કર્યો.
28. ડિબેન્ચરઅરજી અને મંજૂરી પેટે મળેલ રકમ ₹ 48,00,000; ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ₹ 48,00,000ના ડિબેન્ચરની સામે 3,20,000 ઈક્વિટી શેર, શેર દીઠ ₹ 10ની મૂળાક્રિમતના, ₹ 5ના પ્રીમિયમથી આપ્યા.
29. ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને પરત કરવાની કુલ રકમ ₹ 8,48,000 જેમાં ડિબેન્ચર પરત પ્રીમિયમ પેટે ₹ 48,000. 3315 ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને શેરદીઠ ₹ 130 લેખે 2703 પ્રેફરન્સ શેર, 3600 ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને ડિબેન્ચર દીઠ ₹ 96 લેખે 7 ટકાના નવા 3975 ડિબેન્ચર અને 1085 ડિબેન્ચરહોલ્ડર્સને રોકડ આપવાની થશે.

સ્વાધ્યાય 3

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (સ)   (2) (બ)   (3) (ક)   (4) (સ)   (5) (બ)   (6) (સ)   (7) (સ)   (8) (સ)   (9) (ક)

3.

ક્રમ	વિગત	પાકા સરવૈયાનું શીર્ષક	મુખ્ય શીર્ષક	પેટા શીર્ષક
1.	લેણદારો	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	ચાલુ જવાબદારી	વેપારી દેવાં
2.	જામીનગીરી પ્રીમિયમ	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	શેરહોલ્ડરોના બંડેળો	અનામત-વધારો
3.	બોન્ડ	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	બિન-ચાલુ જવાબદારીઓ	લાંબાગાળાનાં ઉછીના નાણાં
4.	પાઘડી	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	કાયમી મિલકતો - અદશ્ય
5.	બેન્ક ઓવરરાફટ	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	ચાલુ જવાબદારી	ટૂંકાગાળાનાં ઉછીનાં
6.	લેણીહુંડી	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	વેપારી લેણાં
7.	ઇક્વિટી શેરમૂડી	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	શેરહોલ્ડરોના બંડેળો	શેરમૂડી
8.	કોપીરાઈટ	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	કાયમી મિલકતો - અદશ્ય
9.	ડિબેન્ચર વટાવ (આવતા વર્ષ માંડી વાળવાનો)	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	અન્ય ચાલુ મિલકતો
10.	અગાઉથી મળેલ હપ્તા	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	ચાલુ જવાબદારી	અન્ય ચાલુ જવાબદારીઓ
11.	રોકડ	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ
12.	પ્રોવિડન્ટ ફંડ	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	બિન-ચાલુ જવાબદારીઓ	લાંબાગાળાની જવાબદારીઓ
13.	ડિબેન્ચર	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	બિન-ચાલુ જવાબદારીઓ	લાંબાગાળાનાં ઉછીનાં નાણાં
14.	ડ્રેફમાર્ક	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	કાયમી મિલકતો - અદશ્ય
15.	છૂટા ભાગો	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	માલસામગ્રી
16.	લોન (આવતા વર્ષ ચૂકવવા પાત્ર)	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	ચાલુ જવાબદારી	અન્ય ચાલુ જવાબદારી
17.	દેવીહુંડી	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	ચાલુ જવાબદારી	વેપારી દેવાં
18.	સામાન્ય અનામત	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	શેરહોલ્ડરોના બંડેળો	અનામત-વધારો

ક્રમ	વિગત	પાકા સરવૈયાનું શીર્ષક	મુખ્ય શીર્ષક	પેટા શીર્ષક
19.	જાહેર થાપણ	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	બિન-ચાલુ જવાબદારીઓ	લાંબાગાળાનાં ઉછીનાં નાણાં
20.	દેવાદારો	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	વેપારી લેણાં
21.	પેટન્ટ	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	કાયમી મિલકતો - અદૃશ્ય
22.	બાકી હપ્તા	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	શેરહોલ્ડરોના ભંડોળો	શેરમૂડીમાંથી બાદ
23.	ઉદ્દેશ્ય પરતનિધિના રોકાણો	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	બિન-ચાલુ રોકાણો
24.	સ્ટોર્સ અને છૂટા ભાગો	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	માલસામગ્રી
25.	લાયસન્સ	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	કાયમી મિલકતો - અદૃશ્ય
26.	આખરસ્ટોક	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	માલસામગ્રી
27.	બેન્કસિલક	મિલકતો	ચાલુ મિલકતો	રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ
28.	નફા-નુકસાન ખાતાનો વધારો	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	શેરહોલ્ડરોના ભંડોળો	અનામત-વધારો
29.	વીજળી કંપનીમાં ડિપોઝિટ	મિલકતો	બિન-ચાલુ મિલકતો	લાંબાગાળાની લોન અને ધીરાણ
30.	પ્રેફરન્સ શેર પરત પ્રીમિયમ	ઇક્વિટી-જવાબદારીઓ	બિન-ચાલુ જવાબદારીઓ	અન્ય લાંબાગાળાની જવાબદારીઓ

4. બિનચાલુ મિલકતો ₹ 7,46,000, ચાલુ મિલકતો ₹ 1,11,000, કુલ સરવાળો ₹ 8,57,000
5. શેરહોલ્ડરોનાં ભંડોળો ₹ 7,20,000, બિનચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 7,01,000, ચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 1,79,000, કુલ સરવાળો ₹ 16,00,000
6. શેરહોલ્ડરોનાં ભંડોળો ₹ 15,30,000, બિનચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 2,25,000, ચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 6,90,000, બિનચાલુ મિલકતો ₹ 17,32,500, ચાલુ મિલકતો ₹ 7,12,500, કુલ સરવાળો ₹ 24,45,000

વિગત	નફા-નુકસાનના પત્રકનું શીર્ષક
(1) વેચાણ	કામગીરીમાંથી ઉપજ
(2) પગાર	કર્મચારીઓને લગતા ખર્ચ
(3) ઘસારો	ઘસારો અને માંડી વાળેલ ખર્ચ
(4) મળેલ ડિબેન્ચર વ્યાજ	અન્ય ઉપજ
(5) ચૂકવેલ ડિબેન્ચર વ્યાજ	નાશાકીય પડતર
(6) ઓડિટ ફી	અન્ય ખર્ચ
(7) ભંગારની ઉપજ	અન્ય ઉપજ
(8) મિલકત વેચાણનો નફો	અન્ય ઉપજ
(9) જાહેરાત ખર્ચ	અન્ય ખર્ચ
(10) પ્રોવિન્ટ ફંડમાં ફાળો	કર્મચારીઓને લગતા ખર્ચ
(11) બેન્ક ઓવરડ્રાફ્ટનું વ્યાજ	નાશાકીય પડતર
(12) બેન્ક ચાર્જિસ	અન્ય ખર્ચ
(13) પાધડી	નફા-નુકસાનના પત્રકમાં દર્શાવાશે નહિએ.
(14) કર્મચારીઓને બોનસ	કર્મચારીને લગતા ખર્ચ
(15) માંડી વાળેલ ડિબેન્ચર વટાવ	ઘસારો અને માંડી વાળેલ ખર્ચ

8. કુલ ઉપજ ₹ 3,91,500, કુલ ખર્ચ ₹ 3,86,100, આવકવેરા બાદ નફો ₹ 3780
9. કુલ ઉપજ ₹ 9,75,600, કુલ ખર્ચ ₹ 7,80,000, આવકવેરા બાદ નફો ₹ 97,800, શોરહોદરોનાં ભડોળો ₹ 3,37,800, બિનચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 1,20,000, ચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 1,12,200, બિનચાલુ મિલકતો ₹ 3,48,000, ચાલુ મિલકતો ₹ 2,22,000, કુલ સરવાળો ₹ 5,70,000
10. કુલ ઉપજ ₹ 11,55,000, કુલ ખર્ચ ₹ 8,55,000, નફો ₹ 3,00,000, માલિકીનાં ભડોળો ₹ 11,10,000, બિનચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 5,25,000, ચાલુ જવાબદારીઓ ₹ 90,000, બિનચાલુ મિલકતો ₹ 14,10,000, ચાલુ મિલકતો ₹ 3,15,000, કુલ સરવાળો ₹ 17,25,000

સ્વાધ્યાય 4

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

(1) (અ)   (2) (સ)   (3) (સ)   (4) (ક)   (5) (બ)

4.

વિગત	વધારો / ઘટાડો (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (% માં)
(I) વેચાણની ઉપજો	11,00,000	50.00
(II) અન્ય આવકો	75,000	50.00
(III) કુલ આવકો	11,75,000	50.00
(IV) ખર્ચાઓ	8,36,000	54.29
(V) આવકવેરા પહેલાનો નફો	3,39,000	41.85
(VI) આવકવેરો	1,01,700	41.85
(VII) આવકવેરા પછીનો નફો	2,37,300	41.85

5.

વિગત	વધારો / ઘટાડો (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (% માં)
(I) વેચાણની ઉપજો	5,85,000	30.00
(II) અન્ય આવકો	95,000	50.00
(III) કુલ આવકો	6,80,000	31.78
(IV) ખર્ચાઓ		
(i) વપરાયેલ માલની પડતર	1,90,000	20.00
(ii) નાણાંકીય ખર્ચાઓ	(60,000)	(40.00)
(iii) ઘસારો	—	—
(iv) અન્ય ખર્ચાઓ	85,000	25.00
કુલ ખર્ચાઓ	2,15,000	14.33
(V) આવકવેરા પહેલાનો નફો	4,65,000	72.66
(VI) આવકવેરો	1,39,500	72.66
(VII) આવકવેરા પછીનો નફો	3,25,500	72.66

6.

વિગત	વધારો / ઘટાડો (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (% માં)
(I) વેચાણની ઉપજો	15,75,000	35
(II) અન્ય આવકો	(3,00,000)	(30)
(III) કુલ આવકો	12,75,000	23.18
(IV) ખર્ચ્યાઓ		
(i) વપરાયેલ માલની પડતર	6,00,000	20.00
(ii) પુનઃવેચાણ માટેની ચોખ્ખી ખરીદી	70,000	35.00
(iii) સ્ટોકમાં ફેરફાર	20,000	28.57
(iv) કર્મચારીને લગતા ખર્ચ્યાઓ	1,60,000	40.00
(v) નાણાંકીય ખર્ચ્યાઓ	45,000	50.00
(vi) ઘસારો અને માંડિવાળેલ રકમો	35,000	50.00
કુલ ખર્ચ્યાઓ	9,30,000	24.28
(V) આવકવેરા પહેલાનો નફો	3,45,000	20.66
(VI) આવકવેરો	1,03,500	20.66
(VII) આવકવેરા પછીનો નફો	2,41,500	20.66

7.

વિગત	વધારો / ઘટાડો (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (% માં)
(I) વેચાણની ઉપજો	(7,00,000)	(13.46)
(II) અન્ય આવકો	(8,00,000)	(80.00)
(III) કુલ આવકો	(15,00,000)	(24.19)
(IV) ખર્ચ્યાઓ		
(i) ચોખ્ખી ખરીદી	(6,00,000)	(15.79)
(ii) અન્ય ખર્ચ્યાઓ	54,000	5.77
(iii) સ્ટોકમાં ફેરફાર	(1,00,000)	(100.00)
કુલ ખર્ચ્યાઓ	(6,46,000)	(13.93)
(V) આવકવેરા પહેલાનો નફો	(8,54,000)	(54.60)
(VI) આવકવેરો	(2,56,200)	(54.60)
(VII) આવકવેરા પછીનો નફો	(5,97,800)	(54.60)

8.

વિગત	31-3-2016 (₹ માં)
(I) વેચાણની ઉપયોગી	10,00,000
(II) ખર્ચાઓ	
(i) ખરીદી	6,00,000
(ii) સ્ટોકના ફેરફારો	1,50,000
(iii) ધસારો	50,000
કુલ ખર્ચાઓ	8,00,000
(III) આવકવેરા પહેલાનો નફો	2,00,000
(IV) આવકવેરો	60,000
(V) આવકવેરા પછીનો નફો	1,40,000

9.

10.

વિગત	31-3-2017 (4) (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (5) (₹ માં)
	31-3-2016 (3) (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (6) (% માં)
(1) ઇક્વિટી શેરમૂડી	30,00,000	6,00,000
(2) અનામત અને વધારો	15,00,000	3,00,000
(3) 10 % ડિબેન્ચર	12,00,000	2,00,000
(4) 11 %ની બેન્ક લોન	15,00,000	3,00,000
(5) ચાલુ જવાબદારીઓ	2,10,000	10,000
	31-3-2016 (3) (₹ માં)	વધારો / ઘટાડો (6) (% માં)
(6) દશ્ય મિલકતો	30,00,000	7
(7) અદશ્ય મિલકતો	20,00,000	10
(8) ચાલુ મિલકતો	10,00,000	100

11.

વિગત	વેચાણ સાથે ટકાવારી	
	પાછલા વર્ષની ટકાવારી	ચાલુ વર્ષની ટકાવારી
(I) વેચાણની ઉપજો	100.00	100.00
(II) અન્ય આવકો	6.00	10.00
(III) કુલ આવકો	106.00	110.00
(IV) ખર્ચાઓ		
(i) વપરાયેલ માલની પડતર	52.00	55.00
(ii) ચોખ્ખી ખરીદી	4.00	5.00
(iii) સ્ટોકમાં ફેરફાર	3.00	(5.00)
(iv) કર્મચારીને લગતા ખર્ચાઓ	15.00	15.00
(v) નાણાંકીય ખર્ચાઓ	12.00	10.00
(vi) ઘસારો	10.00	12.00
કુલ ખર્ચાઓ	96.00	92.00
(V) આવકવેરા પહેલાનો નફો	10.00	18.00
(VI) આવકવેરો	3.00	5.40
(VII) આવકવેરા પછીનો નફો	7.00	12.60

12.

વિગત 1	નોંધ નંબર 2	31-3-2017 (₹ માં) 3	31-3-2016 (₹ માં) 4	વેચાણ સાથેની ટકાવારી	
		31-3-2017 5 (%માં)	31-3-2016 6 (% માં)		
(I) વેચાણની ઊપજ		—	—	—	—
(II) ખર્ચાઓ :					
(i) વેચેલ માલની પડતર		30,60,000	42,00,000	—	—
(ii) નાકારીય ખર્ચાઓ		4,50,000	7,20,000	—	—
(iii) ઘસારો		90,000	1,80,000	—	—
કુલ ખર્ચાઓ		36,00,000	51,00,000	—	—
(III) આવકવેરા પહેલાંનો નફો		—	—	—	—
(IV) બાદ : આવકવેરો (30 %)		2,70,000	2,70,000	6	4.5
(V) આવકવેરા પછીનો નફો		6,30,000	6,30,000	14	10.5

13.

વિગત	નોંધ પા. 2	પાકા સરવૈયાનાં સરવાળાની ટકાવારી	
		31-3-2016	31-3-2017
(I) ઈક્ષવી - જવાબદારી :			
શેરમૂડી : ઈક્ષવી શેરમૂડી		41.67	33.33
પ્રેફરન્સ શેરમૂડી		—	20.00
સામાન્ય અનામત		10	10.67
નફા-નુકસાન ખાતુ		10	6
બેન્ક લોન		25	20
ટૂંકાગાળા દેવા		3.33	8
અન્ય ચાલુ જવાબદારીઓ		10	2
		100	100
(II) ભિલકતો :			
થંગો		33.33	20
જમીન-મકાન		25	33.33
ટ્રેડમાર્ક		5.67	6.67
પાધડી		—	6.00
બિનચાલુ રોકાણો		25	20.00
દેવાદારો		5	5
સ્ટોક		4	5
રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ		2	4
		100	100

14.

વિગત	નોંધ નંબર	31-3-2016 (₹ માં)	31-3-2017 (₹ માં)	પાકા સરવૈયાના સરવાળા સાથે ટકાવારી	
				31-3-2016	31-3-2017
(I) શેરમૂડી :					
(1) ઇક્વિટી શેરમૂડી		13,60,000	—	—	40.00
(2) પ્રેફરન્સ શેરમૂડી		6,80,000	—	—	20.00
(3) નફા-નુકસાન ખાતું		5,10,000	—	—	16.00
(4) 10 % ડિબેન્ચર		6,80,000	—	—	20.00
(5) વેપારી દેવાં		1,02,000	—	—	2.00
(6) અન્ય જવાબદારીઓ		68,000	—	—	2.00
કુલ		34,00,000	50,00,000	100.00	100.00
(II) મિલકતો :					
(1) દશ્ય મિલકતો		—	17,50,000	30.00	—
(2) અદશ્ય મિલકતો		—	15,00,000	20.00	—
(3) બિનચાલુ રોકાણો		—	11,00,000	25.00	—
(4) વેપારી લેણાં		—	1,50,000	10.00	—
(5) સ્ટોક		—	4,00,000	7.00	—
(6) રોકડ અને રોકડ સમકક્ષ		—	1,00,000	8.00	—
કુલ		34,00,000	50,00,000	100.00	100.00

સ્વાધ્યાય 5

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :

- (1) (દ) (2) (દ) (3) (દ) (4) (અ) (5) (દ) (6) (અ) (7) (દ)
(8) (બ) (9) (દ) (10) (દ) (11) (દ) (12) (અ)
4. (i) 30 % (ii) 20 % (iii) વેચેલ માલની પડતર ₹ 11,50,000, 36.11 %
5. કામગીરીના ખર્ચ ₹ 1,75,000, કામગીરી ગુણોત્તર 83.33 %
6. કામગીરીના ખર્ચ ₹ 3,00,000, કામગીરી ગુણોત્તર 76.92 %, કામગીરી નફા ગુણોત્તર 23.08 %
7. પ્રશ્ન 5 માટે વેરા પદ્ધીનો ચોખ્ખો નફો ₹ 17,500, ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર 2.92 %
પ્રશ્ન 6 માટે વેરા પદ્ધીનો ચોખ્ખો નફો ₹ 6,30,000, ચોખ્ખા નફાનો ગુણોત્તર 16.15 %
8. ચાલુ મિલકતો ₹ 7,85,000, ચાલુ દેવાં ₹ 3,50,000; ચાલુ ગુણોત્તર 2.24:1
પ્રવાહી મિલકતો ₹ 4,25,000, પ્રવાહી ગુણોત્તર 1.22:1
9. દેવાં-ઇક્વિટી ગુણોત્તર 1.26, દેવાં ₹ 12,00,000, ઇક્વિટી ₹ 9,50,000
10. દેવાં ₹ 14,00,000, ઇક્વિટી ₹ 11,50,000, દેવાં ઇક્વિટી ગુણોત્તર = 1.22 : 1
11. દેવાં ₹ 6,00,000, ઇક્વિટી ₹ 12,00,000, દેવાં ઇક્વિટી ગુણોત્તર 0.5:1

12. કુલ મિલકતો ₹ 26,00,000, કુલ મિલકતો - દેવાં ગુણોત્તર 6.5 : 1
13. માલિકનાં બંડોળો ₹ 24,00,000, કુલ મિલકતો ₹ 36,00,000, માલિકી ગુણોત્તર = 0.66 : 1
14. વ્યાજ અને વેરા પહેલાંનો નફો ₹ 13,20,000, વ્યાજ ₹ 3,20,000, વ્યાજ-આવરણ ગુણોત્તર = 4.125 વખત
15. વેચેલ માલની પડતર ₹ 21,00,000, સરેરાશ સ્ટોક ₹ 3,00,000, સ્ટોક ચલનદર 7 વખત
16. વેચેલ માલની પડતર ₹ 26,00,000, સરેરાશ સ્ટોક ₹ 1,75,000, સ્ટોક ચલનદર 14.85 વખત
17. કાર્યશીલ મૂડી ₹ 2,00,000, કાર્યશીલ મૂડી ચલનદર (વેચાણ પડતર આધારિત), ₹ 16 વખત
કાર્યશીલ મૂડી ચલનદર (વેચાણ આધારિત) 20 વખત
18. દેવાદારોનો ઉથલો 5 વખત, ઉધરાણી મુદ્દત 72 દિવસ, 10.4 અઠવાડિયાં, 2.4 મહિના
19. લેણદારોનો ઉથલો 6 વખત, ચૂકવણી મુદ્દત 60 દિવસ, 8.66 અઠવાડિયાં, 2 મહિના

સ્વાધ્યાય 6

1. દરેક પ્રશ્ન માટે યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો :
  - (1) (ક) (2) (અ) (3) (ક) (4) (અ) (5) (અ) (6) (સ) (7) (ક)
  - (8) (અ) (9) (સ) (10) (ક) (11) (સ) (12) (સ) (13) (ક)
15. કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ ₹ 1,79,000
16. કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફાર પહેલાંનો નફો (રોકડ પ્રવાહ) ₹ 41,000;
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ ₹ 1,01,000
17. કાર્યશીલ મૂડીમાં ફેરફાર પહેલાંનો નફો (રોકડ પ્રવાહ) ₹ 91,000,
કામગીરીમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ ₹ 34,000
18. રોકાણની પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ (₹ 1,05,000) (જાવક રોકડ પ્રવાહ)
19. યંત્રની ખરીદી ₹ 2,00,000, ઘસારાની જોગવાઈ ₹ 30,000 રોકાણની પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ ₹ 53,000
20. નાણાકીય પ્રવૃત્તિમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ ₹ 91,000, રિવિઝન-વ્યાજ મળ્યું, જમીન ખરીદી, ફર્નિચર વેચાણ,
યંત્ર ખરીદી, રોકાણો પર મળેલ વ્યાજ, પેટન્ટ ચૂકવણી રોકાણની પ્રવૃત્તિઓ છે.
21. નાણાકીય પ્રવૃત્તિઓમાંથી ઉદ્ભવતો રોકડ પ્રવાહ ₹ 14,000

